

Prenumerera på SLS nyhetsbrev!

SLS nyhetsbrev innehåller information om det senaste som pågår inom SLS – från boknyheter till forskningsrön och pärlor ur SLS arkiv. Brevet är gratis och sänds ut per e-post med några veckors mellanrum. Sänd ett e-postmeddelande med rubriken "SLS nyhetsbrev" till adressen nyhetsbrev@sls.fi. Din prenumeration bekräftas med ett svarsmeddelande.

Vill du bli medlem i SLS?

Du kan ansöka om medlemskap via sällskapetets webbplats www.sls.fi eller genom att skicka in en ansökan till adressen nedan. Som medlem får du SLS medlemstidning *Källan*, årsboken *Historiska och litteraturhistoriska studier* gratis samt 50 % rabatt på ett exemplar av varje bok i SLS skriftserie (om ej annat anges). Medlemsavgifter: årsmedlemmar 20 euro, ständigt medlemskap 800 euro.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND
PB 158, 00171 Helsingfors

SLS ARKIVCENTRUM I VASA
Handelsesplanaden 23, 65100 Vasa

Tfn (09) 618 777 (gemensam växel)
info@sls.fi www.sls.fi
Öppet vardagar 9.00–16.00

källan

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

SLS

1/2014

TEMA

Mångfald av kulturer

*Spinnfiske, region och språk ~ Snus och identitet ~ Integration i Närpes
Krigsbrev ~ Skolårets fester ~ Edith Södergran*

3–19 TEMA: Mångfald av kulturer

24 Krigsbreven var inte glansbilder

- 3 Minoritet, majoritet, mångfald
- 4 Med G. A. Wallin i Arabien
- 6 Gränsöverskridande folkmusik
- 7 Forskare lade finlandssvenskt pussel
- 10 Kampen om snuset och identiteten
- 14 Region och språk i spinnfiskedebatten
- 16 Integration på svenska i Närpes
- 18 Petersburg och mångkultur väcker intresse
- 20 Trogen arkivkund gräver djupt
- 24 Krigsbreven var inte glansbilder
- 27 Ur arkivet. Öppna temakvällar vid Österbottens traditionsarkiv

- 28 "En stor sak, värd att fira". Minnen från skolårets fester.
- 36 Edith Södergran bakom bilden
- 38 Nyförvärv och tillväxt vid SLS arkiv 2013
- 42 Finlandssvenska bebyggelsenamn på nätet
- 43 Upprop: Material av och om Henry Parland
- 44 Från okända till kända platser i arkivet
- 46 SLS – ett sällskap av hybrid natur
- 49 90 år av statligt litteraturstöd
- 50 Pris, stipendier och understöd
- 52 Vikten av att vårda de sociala banden
- 57 Aktuellt från SLS
- 59 Nya böcker från SLS
- 65 SLS föredragsserie hösten 2014

Grannen i söder

Estland och kontakterna till Norden

OBS! På adressen **Vetenskapernas hus, Kyrkogatan 6**, Helsingfors

Måndagen den 22 september kl. 18.00

Kari Tarkiainen: Estland och Finland som delar av samma rike, 1600-tal och 1800-tal

Aapo Roselius: Mångfald och glömska. Det historiska landskapet i Estland

Måndagen den 20 oktober kl. 18.00

Ludvig Forsman: Gammalsvenskbyborna, (estlands)svenskar i förskingringen eller svensktalande ukrainare?

Raimo Raag: Kontakter mellan svenskar och ester i språkets spegel

Måndagen den 17 november kl. 18.00

Författaren **Imbi Paju** om Estlands förnekade historia

Ebba Witt-Brattström: Om dekolonisering som författarstrategi

Måndagen den 8 december kl. 18.00

John Chrispinsson: Med svenskhet som vapen. Om det svenska i Estland

Den andra föredragshållaren meddelas senare

Med förbehåll för ändringar

KÄLLAN. Svenska litteratursällskapet informerar 1/2014 (21:a årgången). Utgivare: Svenska litteratursällskapet i Finland, Riddaregatan 5, 00170 Helsingfors www.sls.fi tfn (09) 618777 e-post: info@sls.fi

Ansvarig utgivare: **Gunilla Löfstedt-Söderholm** Redaktionschef: **Nina Edgren-Henrichson**
Redaktörer: **Malin Bredbacka-Grahn, Hedvig Rask** Layout: **Antti Pokela** Övriga redaktionsmedlemmar: **Liisa Hakamies-Blomqvist, Mikael Korhonen, Christer Kuvaja, Jonas Lång** Fotograf (när inte annat anges): **Janne Rentola**. Arkivbilder ur egna samlingar
Tryck: Painoyhtymä Oy / Östra Nylands tryckeri, Borgå 2014 ISSN-L 1237-8356 ISSN 1237-8356 (print) ISSN 2242-6787 (online)

Omslagsfoto: Mikael Sarelin

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

Minoritet, majoritet, mångfald

Kulturer möts nu mer och oftare än förr. Vissa kulturminoriteter har levtt i Norden i århundraden, nya invandrare och flyktingar strömmar till hela tiden. Ändå är Finlands statistik i detta avseende mycket blygsam jämfört med det övriga Norden. I slutet av 2013 bodde det 207 511 utländska medborgare i landet, dvs. 3,8 procent av befolkningen. Samtidigt hade dock 5,31 procent av befolkningen ett annat modersmål än finska, svenska eller samiska, medan 5,34 procent av befolkningen hade svenska som modersmål. Denna situation ställer nya krav på det svenska och de svenskspråkiga i Finland, trots att vårt lands tvåspråkighet fortfarande är väl förankrad i lagstiftningen. Attitydklimatet gentemot det svenska i Finland – och gentemot andra kulturminoriteter – har förbistrats i takt med ekonomisk recession och populistiska partiers popularitet. Många finländare upplever i dag andra kulturer och språk som ett hot mot det egna finländska kulturarvet, medan många minoritetsmedlemmar – också finlandssvenskar – identifierar sig med två kulturer, den egna och majoritetens.

Den som tillhör en minoritet måste ständigt ställa sig själv två viktiga frågor. Den första gäller huruvida han eller hon anser det vara värdefullt att bevara sin kultur och sitt språk, och den andra gäller förhållandet till majoritetens kultur och till samhället. Forskningen har visat att en stark identifikation med den egna minoritetsgruppen mycket väl kan kombineras med en stark identifikation med det övriga samhället. Stark identifikation med bägge grupperna, minoriteten och majoriteten, är slutresul-

” Stark identifikation med bägge grupperna, minoriteten och majoriteten, är slutresultatet av en lyckad bikulturalism där delar av bägge kulturerna fåtts att passa ihop med varandra.”

tatet av en lyckad bikulturalism där delar av bägge kulturerna fåtts att passa ihop med varandra. Det gäller också finlandssvenskarna; identifikationen som finlandssvensk blir inte mindre av kunskaper i finska eller av samtidig identifikation som två- och/eller finskspråkig. Däremot är svag identifikation med bägge grupperna ett tecken på utstötning eller marginalisering. En stark majoritetsorientering kombinerad med svag känsla för den egna kulturen och det egna språket är i sin tur ett tecken på assimilation, och motsatsen kan kallas endera stark minoritetsidentitet eller separatism, beroende på bedömarens politiska åsikter. En utbredd assimilation inom en språkgrupp kan leda till s.k. gruppdöd; ett fullständigt språkbyte leder till att språkgruppen försvinner som distinkt grupp. Minoritetsmedlemmar kan dock ha olika förhållningssätt på olika livsområden. Man kan t.ex. sträva efter assimilation i arbetslivet, språklig integration i form av total tvåspråkighet och separation i familjelivet (t.ex. föredra äktenskap inom språkgruppen).

Men minoriteter som vill bevara ens en del av sitt kulturarv behöver alltid en välviljig majoritet som stöd. I sista hand är det interaktionen mellan minoriteten och ma-

majoriteten som avgör slutresultatet. Individers och gruppers identiteter uppstår och bevaras i mellanmänsklig interaktion; det är i växelverkan mellan människor som samhälleliga förhållanden, grupprelationer och föreställningar om oss och dem reproduceras och förändras, aktualiseras eller motverkas, och det är i denna interaktion som människor utvecklar sin självuppfattning och sin kulturella identitet. En mångkulturalism som främjar hela landet och alla dess medlemmar förutsätter en gemensam nationell identitet som kopplats loss från majoritetens specifika kulturidentitet och är tillräckligt flexibel för att omfatta flera kulturer och språk. Detta i sin tur kräver en kamp mot ömsesidiga fördomar och stereotypier för att minoriteterna inte ska sluta sig i sin egen krets och vända den nationella gemenskapen ryggen. En sådan utveckling leder bara till konflikter i stället för en berikande mångfald. ■

KARMELA LIEBKIND

Karmela Liebkind är professor i socialpsykologi vid Helsingfors universitet och medlem i SLS styrelse.

Med G. A. Wallin i Arabien

Kira Pihlflyckt och Patricia Berg i Jubba under sin resa till Hā'il.

Hällans läsare!

Uppe på balkongen där vi sitter är kvinnorna klädda i 'abāya och niqāb, men när vi tittar ner över räcket vimlar det av män i thaub och kaffiya. Svartklädda kvinnor i heltäckande dräkter, vitklädda män med röda huvuddukar. Kontrasten är slående.

Vi är i Hā'il, en stad i norra Saudiarabien, för att hålla föredrag om Georg August Wallin och hans vistelse där hösten 1845. Konferensen, som ordnas av det regionala litteratursällskapet, har samlat forskare från såväl Polen, England och Turkiet som Egypten och Saudiarabien för att diskutera resenärer på norra Arabiska halvön under rubriken *Hā'il in the Eyes of Foreign Travellers*. Och redan vid invigningen får vi bekanta oss med några av de lokala traditionerna – gästfriheten och könssegregeringen.

Konferenssalen är indelad så att männen sitter nere på parketten och kvinnorna uppe på balkongen. Här uppe håller kvinnorna också sina föredrag, utom synhåll men tack vare mikrofoner inte utom hörhåll för männen. Och här får vi under den festliga invigningsceremonin å Wallins vägnar ta emot det stora minnespris han fått av staden.

Det blir en händelserik konferens. De många olika föredragen följs av kommentarsessioner som

visar splittring vad gäller synen på både

Hā'il 29.4–3.5 2014

historieskrivningen och kvinnorollen i det moderna samhället. Flera talare uttrycker sin övertygelse om att de västerländska resenärerna i Hā'il genom historien varit spioner, medan andra poängterar vikten av översättningar av deras reseskildringar, just för att undvika sådana missförstånd.

Sedan inträffar den mest kontroversiella händelsen. En brittisk kvinnlig talare ombeds av den manlige moderatorn, till allas vår förvåning, gå ner till scenen efter att hennes mikrofon slutat fungera. Då uppstår det konflikt bland männen och en del av dem marscherar ut i protest mot att hon vägras inträde – snart hittar vi oss själva också utmarscherande. Den kvällen diskuteras det ivrigt bland konferensdeltagarna huruvida man kan tala om seder och traditioner eller snarare om politiska system, och huruvida könssegregering är någonting ruralt och lokalt då styret i Riyadh numera ofta förespråkar gemensamma möten män och kvinnor emellan. Männens demonstration för kvinnosaksfrågan plockas snart upp av den saudiska pressen. Med intervjuer i dagstidningar och TV blir vi två något slags symboler för den frågan, paradoxalt nog.

Det är spännande att upptäcka hur mycket av det Wallin beskrev på 1840-talet fortfarande finns kvar. Beduinstammarnas relationer kan fortfarande vara rivaliserande, om än inte i lika krigisk form, och slätten där Hā'il ligger och bergen som omger staden känner vi genast igen. Vi kan nicka igenkännande när lokala namn nämns och från en utsiktsplats tror vi oss kunna peka ut trädgårdarna där Wallin bodde. Och ändå ser Hā'il ut som många andra städer i Mellanöstern – full av nybyggen och köpcenter.

Den kanske mest talande upplevelsen vi fick vara med om då vi på fredagen åkte till den lilla ökenstaden Jubba, som ligger ungefär 100 km från Hā'il. Där besökte vi ett kvinnocenter i en traditionell arabisk gård med färggranna mosaikplattor på marken och träsoffor längs väggen, handknutna mattor på golvet och rökelsestickor i knutarna. De lokala beduin-kvinnorna håller upp saudikaffe och mintte, och vi äter oss mätta på dadlar och sötsaker. Efter lunchen tackas det på arabiskt vis med en lång dikt där ingen glöms, och kindpussarna och kramarna vill aldrig ta slut. Och återigen förstår vi lite bättre vad Wallin menar med den beduinska gästfriheten – för en nyanländ gäst ska en get slaktas, om det så är den sista.

I Jubba märker man också Wallins närvaro: på en vägg i en trädgård hänger en fotokopia av hans porträtt bredvid en av de brunnar han beskrivit så noggrant. Där övernattade han på sin resa längre in i öknen. Senare på eftermiddagen får vi kvinnor lyssna på föredrag i en egen sal. Meningen är att vi ska se männens föredrag från TV-skärmar, men bilden fungerar inte, och snart inte heller ljudet. Då får också männen nog av de tekniska svårigheterna och vi reser tillbaka till Hā'il.

Att sedan åka genom den svala öknen i skymningen och se sandöknens, nufüds, dynor avteckna sig mot bergen (och försöka att blunda för skräpet och motorvägen) gör att vi förstår Wallins upplevelse lite bättre: "Månen var nära full och den härligaste österns natt man kan tänka och jag kände mig frisk och styrkt af mitt hemlands vind och glad och förnöjd af österns himmel och tyckte det väl förtjäna att genomplågas en sådan dag som jag för att uppleva en sådan natt."

För tillfället minner vi inget mer som vi i korthet kunde skriva utom våra hjärtligaste hälsningar! ■

PATRICIA BERG OCH KIRA PIHLFLYCKT

Patricia Berg och Kira Pihlflyckt är utgivare och redaktörer för SLS utgåva Georg August Wallins Skrifter.

Konferenssalen i Hā'il sedd från kvinnornas balkong. Foto Kira Pihlflyckt

Kvinnocentret i en gård i ökenstaden Jubba. Foto Kira Pihlflyckt

Bensträckarpaus i öknen under utfärden till Jubba. Foto Kira Pihlflyckt

Gränsöverskridande folkmusik

Vi som är verksamma på folkmusikfältet har under de senaste decennierna på nära håll kunnat följa, hur en musikgenre på mycket kort tid kan förändras i grunden. Vi har kunnat se hur folkmusiken har professionaliserats och individualiserats, hur den fått högre status och erövat nya miljöer och hur utövarskaran har vuxit och fått en helt ny sammansättning. Allt detta har naturligtvis också påverkat själva musiken, som blivit mera mångfacetterad och svårgripbar. I dag är det inte alltid så lätt att skilja mellan folkmusik och andra musikgenrer. Och intressant är att folkmusikforskarna och traditionsarkiven har spelat en stor roll i denna utveckling.

”Folkmusikvågen” har man i Norden kallat den folkmusikrenässans, som uppstod i samband med den sociala och kulturella omvälvningen i Europa på 1960-talet. Ett stort antal ungdomar sökte sig till folkmusiken, som de uppfattade som folkets musik. Folkmusikfestivalerna samlade utövare från snart sagt alla världens hörn och publik i tiotusental.

Den första folkmusikfestivalen i Kaustby hölls 1968 och Svenskfinlands första stora riksspelmansstämma hölls i Tenala i augusti 1972. På 1970-talet samlades årligen en grupp folkmusikforskare och sakkunniga inom kulturliv och konstförvaltning till folkmusikpolitiska seminarier i Kaustby. Dessa seminarier kom att få en avgörande betydelse för folkmusikens fortsatta villkor. Seminarier tog sikte på att sprida kännedom om folkmusik, bredda utövarskretsen och höja folkmusikens status. Och man lyckades över förväntan. I kölvattnet på dessa seminarier tillkom

» *Utmärkande för dagens folkmusik är viljan att överskrida gränser och eftersträva ett personligt uttryck.”*

flera organisationer och institutioner, bl. a. Kansanmusiikki-instituutti i Kaustby, en professur i folkmusik vid Tammerfors universitet 1975, Finlands svenska folkmusikinstitut 1978 och folkmusikavdelningen vid Sibelius-Akademien 1986.

Stor vikt lades vid utbildning. Folkmusik skulle ingå i musikundervisningen på alla nivåer, allt från lekskolor och grundskolor till institutet och universitet. Detta ledde till att folkmusiken i slutet av 1980-talet fick sina första professionella folkmusiker. Utmärkande för de nya folkmusikerna är att de i allmänhet är mycket skickliga musiker, som hanterar flera olika instrument och experimenterar med olika instrumentkombinationer.

På 1980-talet lanserades en ny genrebeteckning, ”världsmusik”. Termen är diffus och har använts i många olika sammanhang, ofta har man med världsmusik syftat på musik som upptagit ingredienser ur olika musikkulturer och genrer. Folkmusikerna har upptäckt, att de för sitt musikskapande kan utnyttja det rika material som i form av uppteckningar och inspelningar finns att tillgå i traditionsarkivens samlingar. Materialet anpassas efter internationella förebilder och inspiration hämtas ur irländsk eller orientalsk folkmusik, ur jazz och rock. Klangidealet förläggs gärna långt tillbaka i tiden, till vi-

kingatid eller tidig medeltid, vilket ger möjlighet till fria fantasifulle tolkningar

Bilden av dagens folkmusik är oerhört brokig. Under de senaste årtiondena har en mängd olika spelstilar och repertoarer utvecklats, blivit mode och befästs. Utmärkande för dagens folkmusik är viljan att överskrida gränser och eftersträva ett personligt uttryck. Det är ingen tvekan om att utbudet blivit rikare. Det finns musikgrupper som följer en traditionell repertoar och utförandepraxis, medan andra i sin musik förenar stilmedel och instrument från världens alla hörn. De professionella folkmusikerna utgör fortfarande kvantitativt en relativt blygsam del av dagens finlandssvenska folkmusikutövare.

Men genom sin förankring vid universitetet och högskolor har de stora möjligheter att påverka folkmusikens framtida inriktning. ■

ANN-MARI HÄGGMAN

Professor Ann-Mari Häggman var SLS styrelsemedlem 1981–2014.

Forskare lade finlands- svenskt PUSSLE

Snusande lokalpatrioter eller ”svenska talande bättre folk”. Det är två attribut som framträder i de texter som ett SLS-finansierat forskningsprojekt studerat för att synliggöra hur finlandssvenskhet beskrivs i bland annat tidningsdebatter.

TEXT OCH FOTO: KIRA SCHROEDER/OUTHOUSE MEDIA

”**VAD ÄR DET** svenska i Finland?” Den frågan har åtta forskare från Åbo Akademi undersökt i projektet *Bitar av samma pussel? Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland*.

– Det svenska i Finland framstår som väldigt komplext, det finns ingen entydig finlandssvenskhet. I vår forskning har vi utgått från ett relationellt tänkande, där det finlandssvenska präglas å ena sidan av en stor diversitet, å andra sidan av en övergripande tanke om gemenskap, homogenitet, närhet och litenhet, den så kallade ankdammen. Det är som ett slags pussel som karaktäriseras av paradoxer och dilemman, beroende på de olika, ofta motstridiga krav som ställs på konstruktionen, förklarar projektledaren Sven-Erik Klinkmann som är docent i folkloristik, särskilt populärkultur vid Åbo Akademi.

Av projektets åtta forskare är sju folklorister och en sociolog. En av folkloristerna är också humangeograf. Inom det treåriga projektet har man undersökt hur det svenska i Finland

” Det intersektionella angreppssättet studerar hur olika identitetsfaktorer som kön, sexuell läggning, inkomstnivå osv. formar identiteten.”

gestaltas i bl.a. tidningsdebatter, bloggar och läroböcker i historia. Forskarna ville undersöka vad det svenska i Finland är med hjälp av ett så kallat intersektionellt perspektiv, som enligt Klinkmann är relativt oprövat i finlandssvenska sammanhang.

– Det intersektionella angreppssättet studerar hur olika identitetsfaktorer som kön, sexuell läggning, inkomstnivå och så vidare formar identiteten. Angreppssättet härstammar från *black feminism*, där man har undersökt hur två identitetsfaktorer – kön och ras – samverkar vid diskrimineringen av svarta kvinnor. Vi ville se på det finlandssvenska med samma tänkande, även om finlandssvenskar

sällan setts som en undertryckt utan snarare privilegierad grupp. Men också privilegier kan utforskas med hjälp av ett intersektionellt tänkande, de privilegierade kan också konstrueras genom en form av exkludering. En sådan grupp kan både exkludera andra och själv bli exkluderad, till och med stigmatiserad, säger Klinkmann.

Språket blev vapen i snusdebatten

Inom projektet har forskarna också studerat hanteringsstrategier, närmre bestämt hur finlandssvenskar hanterar sin minoritetsställning.

– Den finlandssvenska minoriteten använder till exempel hotbilder för att konstruera gemensamma upplevel-

Docent Sven-Erik Klinkmann har lett forskningsprojektet *Bitar av samma pussel? Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland* som finansierats av SLS.

” Det låter kanske banalt att säga att vi har undersökt vad ’vi’ och ’de’ står för, men en sådan analys är viktig eftersom begreppen till och med i samma text kan stå för helt olika saker.”

ser och bygga upp det finlandssvenska i form av en intern mobilisering och förstärkning av lojaliteten hos gruppen.

Ett exempel är snusfrågan, som enligt Klinkmann blir en hanteringsstrategi för hur man hanterar sitt minoritetskap.

– Snuset är en fråga som inte borde ha något med språk att göra, men som ändå blir en språkfråga. I debatten konstruerades det finlandssvenska och österbottniska som hotat i och med att det skulle bli förbjudet att importera snus.

Klinkmann menar att den språkliga identiteten togs in i debatten som ett argument där de snusande finlandssvenskarna upplevde att de är i en sämre position än majoriteten.

– Det finns en regional identitet som känner sig hotad, som uppfattar att man befinner sig på fel sida om en gräns. Som Blanka Henriksson visar i sin studie är snus vanligt i Sverige – skulle man bo där skulle man inte ha detta problem. Debattörerna bygger alltså upp ett ”vi” och ”de”. De finska politikerna är nästan alltid mot snu-

set, medan de svensktalande politiker-na inom Svenska folkpartiet ofta är för.

– Det låter kanske banalt att säga att vi har undersökt vad ”vi” och ”de” står för, men en sådan analys är viktig eftersom begreppen till och med i samma text kan stå för helt olika saker. Man kan inte veta vad ordet finlandssvensk står för innan man undersökt kontexten och gjort en diskursiv analys, det vill säga studerat hur ordet används, vilka laddningar det bär på i sammanhanget, menar Klinkmann.

Vem syns i historieböckerna?

Forskaren Johanna Björkholm har analyserat innehållet i läroböcker i historia ämnade för finlandssvenska elever och kommit fram till att det inte finns speciellt mycket skrivet om det svenska i Finland så som hon förstår det. Hon frågar sig vem som har tolkningsföreträde och varför inte den fin-

BITAR AV SAMMA PUSSEL?

Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland

landssvenskhet hon representerar – österbott-nisk landsortsbefolkning – syns i skolböckerna. Björkholm anser att historieböckerna för fram en normativ föreställning om svenskhet i Finland, och om den tilltänkta läsaren. Hon menar att den österbottniska landsortsbefolkningen inte hör dit, det vill säga att hennes finlandssvenskhet inte är en del av det kollektiva finlandssvenska vi:et som presenteras i skolböckerna.

Ett annat exempel på den sortens hante-ringsstrategi som forskningsprojektet under-sökt är den som Andreas Backa beskriver, nämligen tolerans. Backa har studerat Sfp:s val-reklam för riksdagsvalet 2011 och poplåten ”Vår tid – vårt land”, som finansierades av Svenska Finlands folkting och framfördes av en grupp med namnet Artister för tolerans. Backa kom i sin analys fram till att både Sfp och Folktinget i de exempel han studerat profilerat sig genom tolerans.

– I allmänhet tänker man sig att tolerans är något positivt, men i sin forskning problematiserar Backa begreppet och menar att de finlandssvenska organisationerna vill bevisa att de är tolerantare i förhållande till den finska ma-joriteten. Det leder till att de verkar litet finare, men det kan också uppfattas som nedsättande, säger Klinkmann.

Svenska talande bättre folk

Sven-Erik Klinkmann har för sin del analyse-rat uttrycket ”svenska talande bättre folk”, som faktiskt lyder just så på grund av historiska röt-ter, och inte ”svensktalande bättre folk”, som skulle vara det grammatikaliskt korrekta.

– Det jag kommer fram till är att uttryck-et befinner sig någonstans mellan ironi och stereotypi. Det är ett komplicerat begrepp – ironi och stereotypi är väldigt olika strate-gier, vilket skapar ambivalens. Man vet inte om man ska ta det på allvar, om det är nedsättande, humoristiskt eller stereotypiserande.

Enligt Klinkmann är ”svenska talande bät-tre folk” ett uttryck som man stöter på ofta, spe-ciellt i finska medier.

– Jag ser det som ett betydande identitets-mässigt problem för finlandssvenskheten i Fin-land i dag. Hur ska man hantera att det finns så-dana föreställningar? Det är svårt att gå i debatt med den sortens fördomar, säger han. ■

Kira Schroeder är frilansjournalist och driver produktionsbolaget Outhouse Media.

Ett treårigt projekt finansierat av SLS där åtta forskare har undersökt hur det svenska i Finland gestaltas i bl.a. tidningsdebatter, bloggar och läroböcker i historia.

PATRICIA AELBRECHT: Begreppet Svenskfinland som social spatialise-ring utgående från debatter som förts i finlandssvenska dagstidningar, på webbsidor och bloggar i april 2013.

ANDREAS BACKA: Frågor om tolerans, intersektionalitet och normativ finlandssvenskhet inom ramen för det övergripande temat för projektet, det svenska i Finland.

JOHANNA BJÖRKHOLM: Det svenska i Finland i den svenskspråkiga sko-lans läromedel i historia samt debatten om skolans läromedel i historia.

BLANKA HENRIKSSON: Den s.k. snusdebatten i finlandssvenska medier ur ett maktperspektiv (se s. 10–13).

ANDREAS HÄGER: Debatter om religion, och mer specifikt om laestadia-nism, samt intersektionen mellan religion och region i en finlandssvensk kontext, dvs. konstruktionen av Österbotten som ett särskilt religiöst om-råde, eller ett ”bibelbälte”.

SVEN-ERIK KLINKMANN: Arbete med en för projektet gemensam teo-retisk modell som kan tillämpas på olika typer av intersektioner mellan identitetskategorier och på hanteringstrategier samt delprojekt om an-vändningen av det ironiska uttrycket ”svenska talande bättre folk”.

MIKAEL SARELIN: Den s.k. spinnfiskedebatten i finlandssvenska medier (se s. 14–15).

SOFIE STRANDÉN-BACKA: Debatten om ortnamn i *Hufvudstadsbladet* och *Vasabladet* vintern 2007–2008 utgående från Paula Wilsons bok *Rös-ter från forntiden. Gamla ortnamn berättar*.

ANDREAS BACKA & SOFI STRANDÉN-BACKA: Nyckelpigan som nyckel-symbol, en kultursemiotisk analys av Sfp:s partisymbol samt nödvändig-heten av intersektionell reflexivitetsanalys.

Forskarna inom projektet Bitar av samma pussel? samlades till slutseminarium i januari. I bakre raden fr.v. Andreas Backa, Mikael Sarelin, Sven-Erik Klinkmann och Andreas Häger. I främre raden Johanna Björkholm, Patricia Aelbrecht och Blanka Henriksson. Sofie Strandén-Backa saknas på bilden. Foto: Janne Rentola

KAMPEN OM SNUSET OCH IDENTITETEN

Debatten om snusets vara eller icke vara i Finland har i perioder gått het på insändarsidor i den svenskspråkiga pressen och i nätdiskussioner. Hur kan något som brukas aktivt av under två procent av Finlands befolkning väcka så starka känslor och vad är det egentligen som diskuterats i medier när man talat om snus?

BLANKA HENRIKSSON

”**S**NUSFÖRBUDET är ett hån mot vår finlandssvenska kultur!!!” Med dessa ord bemötte signaturen ”fd Snusare” på nätet en artikel i *Hufvudstadsbladet* i december 2008. Artikelnen handlade om den demonstration som ordnades på torget i Jakobstad som protest mot att två Jakobstadsbor hade dömts till fängelse för snusmuggling. I min forskning har jag undersökt snusdebatten i *Hufvudstadsbladet*, *Vasabladet*, *Österbottens Tidning* (ÖT), *Västra Nyland* och *Åbo Underrättelser* både i tryckt form och på nätet under perioden 2008–2011. Min avsikt är inte att ta ställning för eller emot snusbruk och snusförbud, utan att göra en analys av vad som kan ligga under ytan i den finlandssvenska dagstidningsdebatten.

Kampen om historien

Den finlandssvenska snusdebatten har sitt ursprung i Finlands EU-inträde 1995 och i den skärpta tobakslagen från 2010. Båda dessa medförde begränsningar i produktion och försäljning av snus, vilket i sin tur följdes av

uppmärksammade fall av snusmuggling och illegal försäljning. Målet med den skärpta tobakslagen från 2010 är från myndigheternas sida ett på sikt helt tobaksfritt samhälle. Att myndigheterna går extra hårt åt snuset beror på att det uppfattas som ett marginalfenomen. Föreställningen om att snus i Finland främst används av svenskspråkiga är utbredd. Det finns ingen statistik som bekräftar detta, men både finlandssvenska snusare och finskspråkiga politiker har knutit samman språket med produkten.

I debatten hörs från motståndarnas sida argument som att snuset är en nymodighet eller en ny produkt på den finländska marknaden, importerad från Sverige. Medan snusförespråkarna i sin tur framhåller att snus har använts länge och dessutom tillverkats i Finland. Genom att förankra snusbruket långt tillbaka i tiden, hoppas debattörerna ge berättigande åt ett fortsatt användande.

Min morfar, född 1887 tuggade snus, min farmor tuggade snus, gammelfar-

På torget i Jakobstad ordnades i december 2008 en stor demonstration mot att två ortsbör dömts för snusmuggling. Foto: Johan Sandberg/Österbottens Tidning

mor tuggade snus och rökte pipa. [...] Dessa är inga nya njutningsmedel som kommer till Finland. De har funnits här i flera hundra år! (nätkommentar ÖT 18.12.2008)

Tradition används med andra ord som bakgrund och argument både för och emot ett snusförbud. Snuset jämställs av snusförespråkare också med andra traditioner som upplevs som typiskt finlandssvenska – exempelvis Lucia:

Snuset är för oss finlandssvenskar en kulturell sak. Våra finska politiker struntar fullständigt i detta. Snart förbjuds vår Lucia också. (nätkommentar ÖT 18.12.2008)

Genom att jämföra snuset med Lucia, vill man ge uttryck för snusförbudet som en absurd och omöjlig verklighet. För att framhäva snusets symbolvärde förekommer också flera försök att dra paralleller till självklart finska traditioner, gärna även de av det mer hälsovådliga slaget. Skribenter föreslår förbud för länkkorv, fiskrätten *kalakukko*

och brännvin – alla tre starka symboler för det finska. Detta för att visa hur starkt rotad de anser snustraditionen vara, och att man kan uppleva snusandet som kulturellt viktigt utöver själva njutandet. Eller som en debattskribent uttrycker det:

Ni kan ju sitta och dricka Koskenkorva och tala finska. Vi andra snusar och talar svenska. (nätkommentar ÖT 10.5.2009)

I snusdebatten finns en upplevd maktkamp, där de finsktalande genom politikernas beslut försöker begränsa minoritetsbefolkningens livsrum. Makten finns hos myndigheter och politiker som har möjlighet att förbjuda vissa företeelser. Men denna maktutövning stannar inte vid snuset. Eftersom tobaksprodukten så starkt symboliskt knyts till användarna och deras språkliga identitet blir maktutövningen ett sätt att också hämma språkavvändningen. Staten vill, enligt vissa snusanhängare, frånta en del av sina medborgare deras rättigheter, i form

» Tradition används som bakgrund och argument både för och emot ett snusförbud.»

av rätten till det svenska språket. Detta eftersom språket är starkt förknippat med den kulturella identiteten som finlandssvensk, och den upplevs i sin tur vara starkt knuten till användandet av snus.

Det ”svenska” snuset

Många gånger kopplas snusets historia i Finland inte bara ihop med de svenskspråkiga i landet utan också med grannlandet Sverige. Bruket att snusa ses av motståndare som riks-svenskt och därmed inte som en del av det finska. Det kan dock uppfattas som både positivt och negativt att associeras med Sverige. Antingen ses det som

» Bruket att snusas av motståndare som rikssvenskt och därmed inte som en del av det finska.”

en del i ett identitetsskapande, där den språkliga gemenskapen också blir en kulturellt stärkande gemenskap, eller så kan det uppfattas som ett sätt att fly från det större sammanhanget – ett sätt att undvika att bli en del av det nationella Finland.

Till detta kommer Finlands speciella position mellan öst och väst som många gånger blir tydligt urskiljbar just i den finlandssvenska gruppen. Genom historia, tradition och geografisk närhet finns det starka kopplingar både till det västra grannlandet Sverige och till det östra grannlandet Ryssland. Finlandssvenskarna har en särställning, eftersom de ofta varit de första att anamma kulturella yttringar från Sverige och sprida dessa vidare till resten av landet. Detta syns i snusdebatten, där snusarna framställer sig själva som ett led i denna process. Snusarna blir kulturbärare som för den rikssvenska snustraditionen över till Finland.

Det är som om snusarna hamnat på fel sida om en gräns som delvis sammanfaller med nationsgränsen. På andra sidan finns Sverige och det tillåtna snuset, här i Finland finns ett förbud mot snus och också en skepticism mot, kanske rent av förföljelse av det svenska och därmed också snuset. I debatten uttrycks också en stolthet över att vara länken till Sverige och traditionerna där. Man ser det som någonting positivt att föra över kulturyttringar, i det här fallet snus, från grannlandet till det egna.

På samma sätt som Norrland i viss mån i populära föreställningar förknippas med snusbruk i Sverige finns det en upplevd snusregion i Finland,

eller kanske snarare i Svenskfinland. Den stereotypa snusaren i debatten är finlandssvensk österbottning (även om snusande sker både i det finska Finland och i de södra delarna av det svenskspråkiga Finland).

Till regionaliteten hör också en uppfattning om lantlighet och en polarisering mellan landsbygd och stad. Finlandssvenskarna beklagar sig ofta över alla de stereotypa uppfattningar som finns om dem hos den finskspråkiga befolkningen, men de odlar också sina egna om vad det innebär att vara finlandssvensk. Den stereotypa finlandssvensken tillhör överklassen, har en rejäl familjeförmögenhet och är bosatt i de finare delarna av Helsingfors eller kringliggande kommuner. Den stereotypa snusaren är däremot av lantlig härkomst, tillhör en lägre samhällsklass och har en bristande bildning, och däri ligger den inneboende paradoxen. Två stereotypa föreställningar kolliderar och resultatet blir en snusande finlandssvensk.

Snusdebatt eller debatt om det finlandssvenska?

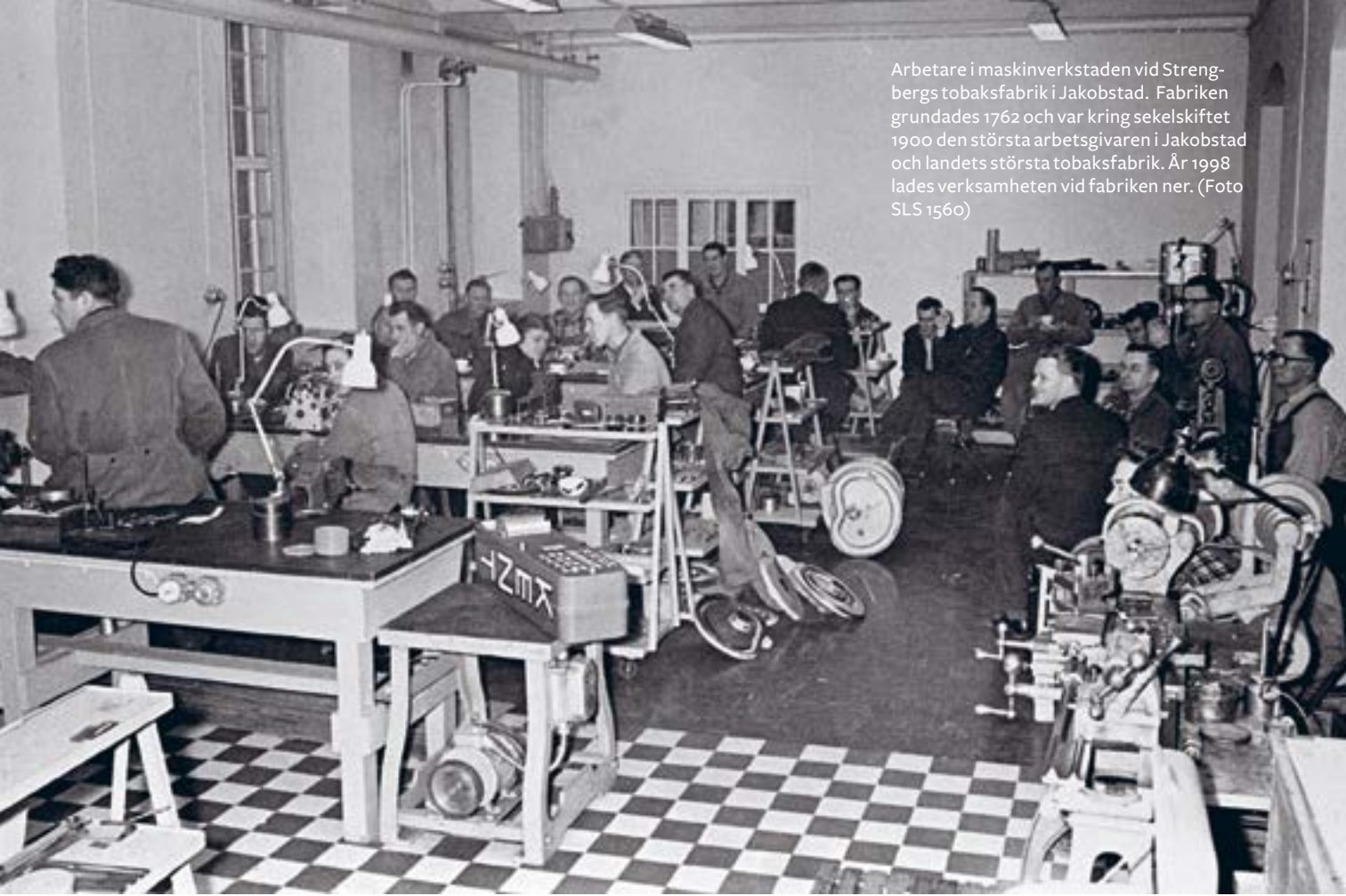
I debatter som förs på svenska i Finland konstrueras många gånger olika finlandssvenskheter och det är dessa konstruktioner som blir intressanta för den här undersökningen. Det handlar inte om vad som i grunden debatteras utan om vad debatten gör. Snus-

Snusförespråkarna har i debatten hänvisat till snusets långa traditioner i landet. På bilden en snuskvarn tillhörande Kronoby hembygdsförenings museum. Foto: Ragna Ahlbäck (SLS)

Arbetare i maskinverkstaden vid Strengbergs tobaksfabrik i Jakobstad. Fabriken grundades 1762 och var kring sekelskiftet 1900 den största arbetsgivaren i Jakobstad och landets största tobaksfabrik. År 1998 lades verksamheten vid fabriken ner. (Foto SLS 1560)

frågan kan för en utomstående tyckas vara en småsak, men det är tydligt att den berör människor och det är i det vardagliga som vår värld skapas här och nu. Föremålet för debatten som analyseras kunde lika gärna ha varit vad som helst annat som väckt gensvar hos finlandssvenska mediebrukare, som till exempel skarvar, vindkraft eller pälsnäring.

Snuset förknippas med kulturella särdrag och förstärker det finlandssvenska. Tradition och kultur blir två slagord där en historisk förankring ger tyngd åt snusandet, och snusförespråkarna framhåller snuset som en del av den finlandssvenska kulturen. Således blir snusförbudet för dem en diskriminering av en befolkningsminoritet. Språket blir ett giltigt argument i

en debatt om ett njutningsmedel. På ytan berör debatten snus, men i förlängningen handlar det om språk och identitet samt om rätten att leva sitt liv som man önskar och som man anser sig ha rätt till. ■

Blanka Henriksson är filosofie doktor i folkloristik och universitetslärare vid Åbo Akademi.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Tryckta dagstidningar och nätutgåvor 2008–2011:

Hufvudstadsbladet

Vasabladet

Västra Nyland

Åbo Underrättelser

Österbottens Tidning

Henriksson, Blanka [work in progress], "Snusförbudet är ett hån mot vår finlandssvenska kultur!!!" – framställningar av minoritet, tradition och region i finlandssvensk snusdebatt 2008–2011" (artikel för en kommande projektantologi).

Henriksson, Blanka [work in progress], "Hälsoaspekter som legitimering av identitet – snusrelaterad debatt i två finlandssvenska dagstidningars nätupplagor".

Klinkmann, Sven-Erik, *Ifänrikarnas, martallarnas och dixietigrarnas land. En resa genom det svenska i Finland*, Helsingfors 2011.

Lindqvist, Yrsa, "Den rikssvenska dimensionen", Anna-Maria, Åström, Bo Lönnqvist & Yrsa Lindqvist, *Gränsfolkets barn. Finlandssvensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytiskt perspektiv*, Helsingfors 2001.

REGION OCH SPRÅK I SPINNFISKE- DEBATTEN

År 1997 trädde den så kallade spinnfiskelagen i kraft i Finland. Den öppnade landets skärgård och sjöar för ett närmast obegränsat spinnfiske. Tidigare kunde vattenägarna själva reglera spinnfisket på sina vatten, nu uppdelades Finland i stället i fem fiskelän, till vilka staten säljer fiskelicenser.

TEXT OCH FOTO: MIKAEL SARELIN

DEN SÅ KALLADE spinnfiske-debatten, som konkretiseras i en tvist om förvaltnings- och bestämmanderätten över privatägda vattenområden, utgjorde ämne för min forskning inom projektet *Bitar av samma pussel?*. Forskningsmaterialet som undersökningen stödjer sig på består främst av debatt i finlandssvenska dagstidningar.

Spinnfiskedebatten har sin bakgrund i en konflikt som uppstod mellan skärgårdsbor och spinnfiskare i och med spinnfiskelagen, som godkändes den 8 november 1996 och som var en ändring av lagen om fiske från 1982. Debatten kom igång då spinnfiskelagen började beredas kring 1995. Den handlar delvis om de känslor som väcktes i samband med det så kallade fria spinnfisket, exempelvis kan man tolka det som att det fanns en känsla av maktlöshet vad gäller förvaltningen av privatägda vatten. Spinnfiskelagen innebär ett i det närmaste fritt spinnfiske för såväl privatpersoner som professionella fiskeguider som tar ut turister på betalda fisketurer. Av vissa debattskriben-

ter har fiskelagen därför ansetts vara ett intrång på privategendom. Medan den nya lagen fick ett varmt välkomnande av spinnfiskeentusiaster var det alltså många av de som representerade vattenägarna som inte tog emot den med öppna armar:

Nu handlar det om skyddet av vattenägarnas grundlagsenliga rättigheter. [...] Så enkelt som initiativtagarna med Finlands Fritidsfiskares Centralförbund föreställer sig att den här smyg-socialiseringsoperationen ska gå till blir det nog inte. [...] Skärgårdsbefolkningens utkomst bör stödas och tryggas. Inga åtgärder som skadar dessa redan nu utsatta grupperns intressen kan motiveras moraliskt (debattartikel av Göran Ek, Hufvudstadsbladet 30.5.1995).

Språk, kultur, region

I spinnfiskedebatten ställs det fria spinnfisket och skärgårdsbefolkningen – både fast bosatta skärgårdsbor och säsongboende stugägare – mot varandra. I mitt delprojekt intresse-

rade jag mig för det geografiska genom att undersöka regionala, kulturella och språkliga dimensioner i den svensk-språkiga spinnfiskedebatten.

Det intersektionella perspektivet utgör ett centralt teoretiskt analysredskap i min forskning. Spinnfiskedebattens regionala och språkliga beståndsdelar utgör de intersektionella kategorier som möts i mitt material. De intersektionella kategorierna utgörs av *plats* (tät- och glesbygd), *språk* (de två nationalspråken i Finland, finska och svenska), *politik* och *klass*.

I spinnfiskedebatten förekommer upplevda hot mot svenskan. Jag upplever att de debattörer som lyfter fram hotet mot svenskan i samband med spinnfiskedebatten upplever att den svenskspråkiga glesbygden i skärgården hotas av det fria spinnfisket. Ifall skärgården upplevs som hotad, hotas samtidigt även den finlandssvenska identiteten i skärgårdsregionerna.

Motsättningar mellan skärgård som glesbygd och fastlandets städer utgör ett återkommande tema i spinnfiskedebatten. Ofta sammanlänkas dis-

” I spinnfiskedebatten ställs det fria spinnfisket och skärgårdsbefolkningen – både fast bosatta skärgårdsbor och säsongboende stugägare – mot varandra.”

kussionen kring skärgårdens glesbygd och det urbana fastlandet med argumentering som förespråkar en ökad självbestämmanderätt för privatägda vattenområden, i och med att spinnfiskelagen från 1997 kraftigt begränsade denna bestämmanderätt. I debattinläggen förekommer skärgårdsbon, som förstår vad som är det bästa för skärgårdsmiljön, i kontrast till stadsbon, som kommer ut i skärgården och stör både människor och djur, ofta med ödesdigra konsekvenser:

Skärgårdsborna kan inte när det gäller lobbning mäta sig med organisationer som Birdlife eller fritidsfiskarna. Följderna av detta har syns i det politiska beslutsfattandet de senaste decennierna – med konsekvens som är total. Där urbana intressen har ställts mot glesbygdens har de första gått segrande fram – inte i kraft av argumentering utan för att de stora politiska partierna inte har vågat motsätta sig urbana fritidsfiskares intressen (ledare av Torbjörn Kevin, Åbo Underrättelser 26.6.2012).

Spinnfiskedebatten kan förstås som en region- och språkpolitisk fråga där skribenternas rurala värderingar möter förutsatta urbana värderingar. I debatten kan man skönja ett språkligt baserat maktperspektiv, där motståndarna till det fria spinnfisket upplever sig hotade av spinnfiskeförespråkarna. ■

Mikael Sarelin är filosofie doktor i folkloristik.

INTEGRATION PÅ SVENSKA I NÄRPES

Dagens finlandssvenskar består också av andra än infödda österbottningar, åbolänningar, ålänningar och nylänningar. Under tre intensiva dagar i april intervjuades drygt trettio personer i Närpes om hur det är att komma till ett nytt land, lära sig ett nytt språk och leva i en främmande kultur.

TEXT OCH FOTO: YRSA LINDQVIST

FOLKKULTURSARKIVET och Språkarkivet vid SLS tog hösten 2013 kontakt med ämnena Nordisk etnologi, Nordisk folkloristik och Svenska språket vid Åbo Akademi för att föreslå ett gemensamt fältarbete kring integrationsfrågor. Själva idén föddes våren innan på Traditions- och Språkvetenskapliga kommitténs möte. Vi ville bredda materialet i arkivet med dokumentation av svenskspråkig mångkultur utöver de traditionella regionala uttrycken och samtidigt passa på att engagera studenter i projek-

tet. Handledare från Åbo Akademi var Lena Marander-Eklund vid Nordisk folkloristik, Niklas Huldén vid Nordisk etnologi samt Saara Haapamäki och Lotta Collin vid Svenska språket. Från SLS sida deltog Susanne Österlund-Pötzsch och Yrsa Lindqvist vid Folkkultursarkivet och Pamela Gustavsson vid Språkarkivet.

Förberedelser för fältarbetet

Av praktiska orsaker förlades fältarbetet till Närpes. Där finns en aktiv integrationspolitik som omfattar både flyktingar och andra invandrare, också rekryterad arbetskraft. Många har börjat ett nytt liv på orten och gjort det på svenska. Det var möjligt att nå många informanter på kort tid, t.ex. gjordes en del av intervjuerna på Närpes vuxeninstitut där en tvåårig invandrarlinje lotsar in eleverna i både språket, kulturen och samhället.

Studenterna, sammanlagt elva, var väl förberedda och tog sig an fältarbetsuppgiften entusiastiskt. Förberedelserna inleddes inom kursfodringarnas ramar i Åbo med en presentation av den s.k. Närpesmodellen av forskare Krister Björklund från Migrationsinstitutet. Därefter besökte studenterna Helsingfors

I Närpes centrum är det inte bara hamburgare och korvsemla som erbjuds i gatuköket.

och fick information om verksamheten vid SLS och en presentation av inspelningsapparaturen. Docent Östen Wahlbeck föreläste om transnationalitet och integration i Finland och forskningsledare Lena Marander-Eklund om fältarbetsteknik och olika saker att tänka på inför fältarbetet. Med den här bakgrundsinformationen i bagaget arbetades frågeställningarna fram i en workshop i Åbo.

Intervjuerna

Tack vare ovärderlig planeringshjälp av invandrarkoordinator Lilian Ivars, som hjälpte till med att hitta personer som var villiga att ställa upp på intervju, fick fältarbetet en rivstart genast då vi anlände till Närpes. Efter en föreläsning med Lilian Ivars och projektarbetare Aida Simidzija om samarbetet i integrationsfrågor mellan fem sydösterbottniska kommuner och rådgivningscentret Welcome office, började intervjuerna och pågick till sent på kvällen i Närpes stadshus. Följande dag gjordes intervjuer förutom i Närpes också i Korsholm och Kristinestad. Tiden mellan intervjuerna utnyttjades för att skriva fältdagböcker, vandra i Närpes centrum och iakttä spår av integrationen i mataffären, biblioteket,

» Från SLS arkivs sida väcktes idéer till flera uppföljningsprojekt inom det övergripande temat Mångkulturalitet, flerspråkighet och kulturmöten i det svenska Finland.”

restaurangutbudet etc. Den avslutande dagen ställde elever vid det tidigare nämnda vuxeninstitutet upp, invandrare som var relativt nyanlända.

De intervjuade kom från bl.a. Lettland, Burma, Ecuador, Bosnien och Ryssland. Dessutom intervjuades personer som arbetar med integration, som lärare och koordinatörer eller andra som på olika sätt hjälpt invandrarna i vardagen.

DET ÄR ÄNNU FÖR TIDIGT att säga vad vårt samarbetsprojekt ska utmynna i förutom trettio intervjuer, en stor mängd fotografier, deltagarnas fältdagböcker och en god sammanhållning. Nu återstår arbetet med att göra transkriberingen och analyserna av materialet. Från SLS arkivs sida väcktes idéer till flera uppföljningsprojekt inom det övergripande temat ”Mångkulturalitet, flerspråkighet och kulturmöten i det svenska Finland” vid SLS. Redan innan den slutliga utvärderingen av det här projektet gjordes, kunde vi enas om att samarbetet kring fältarbetet med Åbo Akademi var givande och troligen får en fortsättning i en eller annan form. ■

Yrsa Lindqvist är förste arkivarie vid Folkkultursarkivet vid SLS.

På biblioteket i Närpes finns det också annan litteratur än svensk- och finskspråkig.

Charlotta Celvin intervjuar konstnären Natalia Kaleva i Galleria Spectra i Kristinestad. Under drygt tjugo år i Finland har hon iakttagit kulturskillnader även mellan svensk- och finskspråkiga Närpes- och Kristinestadsbor och har vänner i båda språkgrupperna.

PETERSBURG OCH MÅNGKULTUR *väcker intresse*

NÄR SLS ÖPPNADE sitt hus på Riddaregatan 1998 var en ambition att locka besökare genom en populariserande föredragsserie kring någon speciell tematik. Under årens lopp har det blivit många serier, en ny varje termin, och ibland har det bjudits inte bara på föredrag utan också på teater, film, musik- och dansprogram. En trogen publik dyker upp oberoende av tema men varje gång kommer också några åhörare som aldrig besökt huset förut. En ambition med serien är att hitta goda föreläsare, som både är experter på sitt ämne men också goda berättare. En annan ambition är att ha med både finlandssvenska, svenska och finska föredragshållare.

S:t Petersburgs litteratur och historia

Historia och identitet verkar vara ämnen som särskilt intresserar åhörarna. Det visar inte minst föredragsserien under hösten 2013 som handlade om S:t Petersburg och som varje gång drog fullt hus. Den inleddes med två föredrag om litteratur med utgångspunkt i staden. Hanna Ruutu, som arbetar på Alexandersinstitutet vid Helsingfors universitet och är specialist på Maria Tsvetajeva, tog upp Petersburgsmyten i rysk litteratur hos författare som Pusjkin och Dostojevskij. Barbara Lönnqvist, som tidigare var

professor vid Åbo Akademi, talade om Anna Achmatova som den sista egentliga Petersburgsdiktaren.

Att staden haft en mycket stor betydelse för finländare rent arbetshistoriskt visade professor emeritus Max Engman som berättade om det märkliga fenomenet med de finska skorstensfejarna i staden, en yrkesgrupp som under 1800-talet uppenbarligen bestod till största delen av finländare. Historikern Johanna Wassholm berättade om de mycket invecklade nationella och språkliga förhållandena i staden i början av 1800-talet utgående från den finländske E.G. Ehrström som var kyrkoherde i den svenska församlingen i S:t Petersburg.

Översättaren Kristina Rotkirch och forskaren Elena Hirn gav en pejling på S:t Petersburg i går och i dag, genom nutida litteratur och genom stadens många namn som avspeglar olika kulturer och synsätt. Journalisten Anders Mård, som är bofast Petersburgare, fick avsluta föreläsningsserien genom att berätta om hur det är att leva och verka i staden rent yrkesmässigt och som familjefar.

Mångkulturell vår

Vårens föredragsserie har också fyllt auditoriet på Riddaregatan.

Denna gång var temat minoritet, mångkultur och flerspråkighet. Rita Paqvalen, som ar-

betar inom projektet Kultur för alla, tog upp problematiken kring begreppet "annanspråkiga författare" i dagens Finland: Kan man som invandrare bli en finlandssvensk författare? Hedvig Rask, som varit med om att ge ut Karin Smirnoffs skönlitterära texter, berättade om Smirnoff som författare mellan det svenska och det finlandssvenska. Som Strindbergs dotter med hemort i Helsingfors och sedan i Stockholm har hon inte fått en erkänd plats i litteraturhistorien vare sig i Sverige eller i Finland. Professor i svenska, Marika Tandefelt talade om Viborgs fyra språk och doktoranden i etnologi, Marcus Lepola, berättade om finländarna och den etniska blandningen av folk i ryska Alaska under 1800-talet.

En kväll ägnades åt två judiska personligheter inom musiken. Historikern Henrik Rosengren talade om den Finlandsbördige Moses Pergament som var verksam både som musikkritiker och kompositör i Sverige, medan Anders Hammarlund från Svenskt visarkiv berättade om den tyskpolske juden Abraham Baer som gav ut en handbok i den judiska gudstjänstmusiken och verkade som kantor i synagogan i Göteborg. Hammarlund visade på vilken betydelse handboken haft i den judiska musiktraditionen globalt ända

fram till i dag. Serien avslutades med språkvetaren Hans Landqvist som tog upp språkväxling och flerspråkighet i sverigesvensk litteratur medan samforskaren Anna-Lill Ledman från Umeå talade under rubriken: "Genus, identitet och kolonialism i svenska Sápmi" och särskilt berörde hur samiska kvinnor har uppfattats och uppfattar sig själva.

Höstens serie kommer att ha Estland som tema (se s. 65) och för första gången kommer föredragskvällarna att vara utlokaliserade till Vetenskapspernas hus på Kyrkogatan 6, eftersom Riddaregatan 5 är under renovering. Vi hoppas att alla intresserade ändå ska hitta fram. Det är bara att vika runt hörnet från Riddaregatan och gå femtio meter längs Kyrkogatan mot Norrakajen. ■

AGNETA RAHIKAINEN

Agneta Rahikainen är programchef vid SLS.

Caterina Stenius har besökt SLS forskarrum nästan dagligen det senaste året för att gå igenom Lilla Teaterns arkiv.

Trogen arkivkund gräver djupt

Oanade logistiska utmaningar med mappar som inte hålls uppslagna och en samtidig glädje och frustration över att ständigt hitta nya intressanta infallsvinklar. Bland annat det har Caterina Stenius fått uppleva under det år hon tillbringat i SLS arkiv.

TEXT OCH FOTO: KIRA SCHROEDER/OUTHOUSE MEDIA

JAG ÄR INTE ARKIVFORSKARE, det är egentligen första gången jag gör det här, säger Caterina Stenius.

Men för att vara en person som inte identifierar sig som arkivforskare har Stenius varit väldigt mycket på Svenska litteratursällskapets historiska och litteraturhistoriska arkiv i Helsingfors – det senaste året har hon suttit i arkivets forskarum i Kronohagen nästan varje dag.

Orsaken till att Stenius besökt arkivet så flitigt är att hon arbetar med en bok om Lilla Teatern, och både teaterns arkiv och den för teatern så centrala teaterchefen och kulturpåverkaren Vivica Bändlers arkiv finns just hos SLS.

– Jag skriver inte en historik, utan en bok om Lillan; ambitionen är inte att det ska vara en vetenskaplig produkt. Det är en människas perspektiv som kommer att präglade den, även om

Lilla Teaterns mångårige chef Askö Sarkola i Molières *Den girige* (1976).

” Jag har trivts med gänget här utmärkt väl. Arkivet känns som ett vänligt hem och det är lätt att koncentrera sig här.”

jag inte tänker skriva någon ”jag och Lilla Teatern”-bok.

Caterina Stenius skriver boken på uppdrag av Teaterföreningen Lillan r.f. och meningen är att den ska ges ut både på svenska och finska på Schildts & Söderströms förlag lagom till teaterns 75-årsjubileum hösten 2015. Eftersom Stenius främsta expertisområde inom kulturfältet är musik, var hon förvånad då hon fick förfrågan om att skriva boken. Men hon har också insett att det kan vara en fördel att inte ha varit insyltad i teaterkretsarna.

– Om man står utanför teatervärlden har man inte problem med relationer och är kanske mera ”på publikens sida”. Men nu blir jag ju också involverad och det känns som en svår uppgift. Man vill ta hänsyn men inte kompromissa. Det är väldigt många människor som har satsat otroligt mycket, teatern har varit deras liv och deras stora passion.

Arkivet följer kontorstid

Trots att Stenius föräldrars arkiv förvaras på SLS är det inte förrän arbetet med boken om Lillan som hon blivit en aktiv arkivkund. Lillans och Vivica Bändlers arkiv hör till de största på SLS – sammanlagt nästan 50 hyllmeter. Bara Lillans arkivförteckning upptar 30 sidor. Arkivet består av bland annat protokoll, verksamhetsberättelser, ekonomiska dokument, kontrakt, ansökningar, programblad, manus, dekorskisser, statistik, affischer, tidningsurklipp och recensioner, videoinspelningar från föreställningar och repetitioner, intervjuer på ljudband och fotografier.

Stenius betonar att hon inte har beställt fram allt arkivmaterial, men ändå har arkivarbetet tagit längre än planerat.

– Det har varit roligt, men risken att drunkna i materialet är stor, konstaterar hon.

Stenius gör anteckningar på dator medan hon läser – på ett år har det blivit tusentals sidor.

– Jag är en person som lätt blir engagerad. Jag tycker att allt är intressant och materialet väcker tusen frågor. Jag måste hela tiden stoppa mig själv, för jag vet att jag inte kan gå in i allt.

Ofta sitter Stenius i arkivet hela dagen tills det stänger klockan 16.

– Det är mycket irriterande att det stänger fyra. De kunde ha någon form av rotation bland personalen så att alla inte måste gå hem samma tid. Alla jobbar ju inte som jag på heltid och vissa kan bara besöka arkivet efter arbetstid, säger Stenius och tänker till exempel på privatpersoner som vill göra efterforskningar om sin egen släkt.

Bortsett från kritiken mot öppet-hållningstiderna har Stenius bara lovord om SLS arkiv.

– Jag har trivts med gänget här utmärkt väl. Arkivet känns som ett vänligt hem och det är lätt att koncentrera sig här.

Teaterns själ andas i arkivet

Går det då att komma teatern nära via arkivet? Ja och nej, svarar Stenius.

– Pjäserna går inte att återuppliva, när de är borta är de borta. Varje föreställning är ju dessutom unik, publikens roll är jättestor. Jag tror att man aldrig kan komma teatern nära utan att faktiskt vara där. I den meningen är det stor skillnad på de som observerar teatern utifrån och de som sett den inifrån. Ingen vanlig människa går ju på femton föreställningar ... Så själva kärnan är undflyende, säger Stenius.

Å andra sidan konstaterar hon att t.ex. programbladen ger en genuin och bra bild av sin tid. Precis så här såg det ut, med programbladen tog man publiken i hand. Men programbladen har också inneburit oanade arkivtekniska komplikationer.

– De är inte inbundna enligt SLS system utan teaterns eget, vilket betyder att de inte hålls uppslagna. Så när jag skulle skriva av dem måste jag hålla på med tyngder och grejer. Det var ett pyssel.

Stenius upplever att det har varit allra lättast att få en känsla för Lillan såsom teatern var under de första tre årtiondena, trots att hon själv inte ens var född då den grundades.

– Oscar Tengströms, Vivica Bandlers, Lasse Pöystis och Birgitta Ulfs-sons eror och Asko Sarkolas första tid ... där har jag en känsla av att man kommer teatern väldigt nära via arkivet. Men så händer något efter 1981 som känns väldigt konstigt, fast det ligger närmare i tid. Vad som händer där och varför kommer att bli ett av bokens stora teman, säger Stenius.

Betytt mycket för många

Det som kommit att beröra Caterina Stenius mest under arbetet med boken är hur mycket alla inblandade har varit beredda att offra för teatern.

– Den svåra ekonomin har verkligen gjort ett stort intryck på mig. Det

har varit fruktansvärda arbetstider och funnits fruktansvärt litet pengar. En sak som kommit fram är hur svårt det är att veta när publiken kommer och varför, och varför den inte gör det. Det är lätt att säga ”nu sätter vi upp en kassasuccé och räddar ekonomin”, men så kommer ingen. Det är lättare att förutspå när folk *inte* kommer att komma.

Enligt Stenius är den ständiga ekonomiska osäkerheten lätt att se i arkivet – bokslut och revisionsberättelser visar rött, personalstyrkan minskar och teatern säger upp, folk pantsätter sina lägenheter och går in med eget kapital.

– Lillans fusion med Stadsteatern 2005 är förstas den ultimata händelsen, konstaterar Stenius. ■

CATERINA STENIUS

Yrke: Mångårig kulturredaktör vid Radio Vega

Bor: Mejlsans, Helsingfors

Intressen: Musik

Favoritpjäs ur Lillans historia: *I våras* som jag inte har sett – den var alltför skabrös för en 11-åring. Men den gjorde ett stort intryck på mig via syskon och föräldrar och via den EP som jag kunde nästan utantill. Den är på många sätt väldigt ”lillansk”. Den är skriven av Frej Lindqvist och Bengt Ahlfors. Ahlfors blev en central författare för Lillan och gjorde många sådana pjäser som räddat Lillans ekonomi. Det var också Ralf Forsströms första professionella dekor, och också han blev en viktig länk i Lillans historia. Den är dessutom väldigt lokalt förankrad i Helsingfors och i sin egen tid.

Krigsbreven var inte glansbilder

När Sonja Hagelstam var liten undrade hon hur någon kunde överleva en så hemsk händelse som ett krig. Via sin doktorsavhandling om krigstida brevväxling mellan soldater och hemmafronten har hon hittat ett svar.

TEXT OCH FOTO: KIRA SCHROEDER/
OUTHOUSE MEDIA

De krigstida brev som Sonja Hagelstam har studerat finns förvarade i Handskriftsarkivet vid Åbo Akademis bibliotek.

JAG VILLE KOMMA NÄRA vanliga människors erfarenheter av kriget. Breven innehåller tankar som kommit till nära händelserna. Man skrev ju väldigt ofta, så det fanns mycket utrymme för vardagliga händelser i breven, säger Sonja Hagelstam.

I slutet av februari disputerade hon vid Åbo Akademi med en avhandling i etnologi om frontbrev från fortsättningskriget. Breven är skrivna av och till fem finlandssvenska soldater på olika nivåer inom det militära, förlagda till olika truppförband vid olika frontavsnitt. Brevskrivarna är överste Sven Björkman, löjtnant Ulf Segerstråle, översergeant Curt Enroth, undersergeant Nils Sax och hans bror soldat Göran Sax samt deras familjer på hemmafronten.

De samlingar Hagelstam studerat består av sammanlagt 4 100 brev och postkort. Förutom att studera breven

har Hagelstam också intervjuat brevskrivarna eller deras nära släktingar. Hagelstam såg det som essentiellt ur ett etiskt perspektiv att hålla kontakt med informanterna under forskningsprocessen och låta dem läsa manuskripten till artiklar och avhandlingen.

I avhandlingen skriver Hagelstam att hon arbetat med ett mycket personligt material, vars tillkomst ligger förhållandevis nära i tiden. Brevsamlingarna har donerats till arkivet för att de ska bevaras för eftervärlden och för att de ska stå till vetenskapens förfogande. Men breven skrevs ursprungligen inte med tanke på att någon utomstående skulle läsa dem. Därför menar Hagelstam att hon som forskare har ett stort ansvar att bära då hon "fältarbetar" i arkivet och väljer ut vad hon analyserar och vilken berättelse hon bygger upp utifrån de frågeställningar hon formulerat.

Ökat intresse för krigsbrev

Jag träffar Sonja Hagelstam på Handskriftsarkivet vid Åbo Akademis bibliotek där breven hon baserat sin avhandling på förvaras. Det har gått ett par dagar sedan hennes disputation och många bekanta vill gratulera henne. En av bibliotekarierna berättar ivrigt om sin egen släkts krigstida brev och ber Hagelstam om tips på vart han kunde donera dem.

– Intresset för krigstida brev har ökat de senaste åren. Dels hos min egen generation, alltså krigsveteranernas barnbarn, dels hos veteranernas barn som är pensionerade och har tid att göra efterforskningar, konstaterar Hagelstam.

Många funderar likt bibliotekarien på vad de ska göra med sin släkts frontbrev. Enligt Hagelstam har det blivit vanligare att skriva rent breven och ge ut dem i små böcker för privat bruk eller donera dem till olika arkiv.

Hagelstam betecknar krigsåren som brevskrivandets sista guldålder. Fältposten befordrade ungefär en miljard postförsändelser under krigsåren 1941–1944 – ett kompani kunde få mellan femtio och hundra brev per dag.

– Under 2000-talet har det gjorts en del forskning baserad på krigstida brev, men länge ansågs de vara dåliga källor. De är ju inget bra material om man forskar i exempelvis ett truppförbands rörelser vid fronten, men för att beskriva egna upplevelser är breven ett ypperligt material, säger Hagelstam.

Censurerad glansbild?

En orsak till skepticismen gentemot frontbrev är att man ansåg att de inte var pålitliga källor på grund av den krigstida postcensuren. Breven till och från fronten granskades och censurerades av flera skäl. Försvarsmaktens högsta ledning uppmuntrade en regelbunden brevkontakt mellan fronten och hemmafolket för att stärka det psykologiska försvaret. Däremot var det inte tillåtet att berätta om truppernas

rörelser eller förestående planer, eftersom sådan information kunde vara farlig i fiendens händer. Både männen vid fronten och familjerna hemma uppmanades att inge varandra hopp och förtröstan. Soldaterna skulle undvika att skriva om förluster och hemmafolket skulle inte oroa männen med bekymmer hemifrån.

Regelstridiga fältpostförsändelser kunde beslagas och valda bitar strykas över eller klippas bort. Via censuren kunde censurmyndigheterna också följa med förändringar i sinnesstämningen.

– En fråga jag har fått på nästan alla seminarier där jag har presenterat min forskning är hur jag kan använda krigstida brev med tanke på postcensuren – det som beskrivs där ”är ju bara en glansbild”. Men jag söker ju inte ”verkligheten”, utan det sätt de har skrivit om sina upplevelser på, förklarar Hagelstam.

Döden kryper fram i breven

Enligt Hagelstam är den stereotypa bilden av de krigstida breven att de är förskönande, eftersom de inte innehåller strid och död.

– Men det är inte sant, det råder inte en total tystnad kring de här frågorna i breven, även om det mest destruktiva och råa sällan skildras, säger hon.

En Hangelby pojke [...], som var värnpliktig med mej, stupade i förrgår i treans eldledning. Han fick fullträff med en suorasuunta pjäs, så att hela huvudet försvann. Men nu märker jag, att jag sitter och pratar sådant, som inte alls är hälsosamt för Gulle. (Översergeant Curt Enroth till sin hustru Martha 16.7.1944)

Det var inte vanligt att soldater skev om rädsla, men också sådana känslor finns med i Hagelstams avhandling, speciellt i soldat Göran Sax brev.

Sonja Hagelstam skrev sin doktorsavhandling om krigstida brev under den tid hon arbetade som forskare vid Traditionsvetenskapliga nämnden vid SLS.

”Många hade svåra anpassningssvårigheter. Men i avhandlingen frågar jag mig hur det skulle ha varit om soldaterna inte alls hade kunnat skriva.”

Kära hemma! [...] Ja den här dagen är nog den värsta ja upplävat i mitt liv. Nog ha ja varit så rädd så ja bara darrat men de hjälper ju inte. De öser nog ut granater ryssarna så de faktist regnar i ett dunder hela tiden och bombar. Sista natten anföll de och mest hela den här dagen. Nog har många poikar stupat och blivit sårad bland annat har Löjt Mangs stupat i dag. [...] Jag har nog överjivit hoppet att komma med livet ur de här. [...] (Göran Sax till föräldrarna Arne och Hilma midsommarafton 1944)

Tennisturneringar vid fronten

Sonja Hagelstam ser breven som en viktig kanal att ventilerare den frustration och leda som frontlivet gav upphov till.

– I armén kan man inte gå till sin chef och klaga.

I början förundrades Hagelstam mycket över vardagligheten vid fron-

ten under ställningskriget – i Karhumäki fanns det till exempel ett tivoli, och i Äänislinna grundade man en frimärksklubb och en tennisklubb.

– Striderna under fortsättningskriget var ju ganska korta, de intensivaste stridsperioderna tog några veckor eller månader. Största delen av kriget väntade man, även om soldater dog eller sårades då också, konstaterar hon.

Enligt Hagelstam var en av brevskrivandets viktigaste funktioner att skapa en gemensam känsla av normalitet, att upprätthålla familjelivet, relationen, en känslomässig och vardaglig kontakt.

– Fruarna berättade om hur de hushållat med pengarna och bad om råd om hur de skulle göra med skattedeklarationen för att männen skulle se att allting rullade på och inte oroa sig, exemplifierar hon.

Via nyheter hemifrån var männen vid fronten knutna till sitt sociala sammanhang och det mentala avståndet minskade.

Sonja Hagelstam påpekar att hon inte vet hur väl brevskrivandet i verkligheten lyckades bygga en grund för övergången till livet i det civila, eftersom brevväxlandet avslutades abrupt när soldaterna hemförlovades.

– Många hade svåra anpassnings-svårigheter. Men i avhandlingen frågar jag mig hur det skulle ha varit om soldaterna inte alls hade kunnat skriva. Om det krigsförande landet inte hade berett möjligheten att använda fältpost hade det kanske varit mycket värre. ■

Ur arkivet

Öppna temakvällar vid Österbottens traditionsarkiv

Vid SLS/Österbottens traditionsarkiv i Vasa ordnades tre öppna temakvällar i serien "Ur arkivet" under våren. Genom temakvällarna vill arkivet göra det möjligt för alla intresserade att under fria former komma och bekanta sig med samlingarna och verksamheten.

Tema för kvällarna har våren 2014 varit att berätta om österbottniskt arkivmaterial som finns arkiverat vid de olika specialarkiven inom SLS arkiv. Under den första temakvällen i mars berättade arkivarierna Yrsa Lindqvist och Marika Rosenström om österbottniskt arkivmaterial i Folkkultursarkivets samlingar i Helsingfors. I april berättade Finlands svenska folkmusikinstitut om sin breda verksamhet, sina arkivsamlingar och sin utgivning, och i maj var det Språkarkivets tur att presentera sig i Vasa. Temakvällarna samlade en intresserad publik med både tidigare och nya besökare. ■

Arkivarie Marika Rosenström berättar om fotografier från Österbotten i Folkkultursarkivets samlingar i Helsingfors. Foto: Kai Martonen. Ovan: Malaxfotografen Ida Malmbergs bild av sömmerskan Nygård ca 1920.

”EN STOR SAK, VÄRD ATT FIRAS”

Folkkultursarkivets meddelare berättar
minnen från skolårets fester

Att ta studenten är en milstopple som markerar att ett nytt skede i livet börjar. Det visar insamlingen Att fira studenten som Folkkultursarkivet gjorde våren 2013. Till firandet av studentexamen hör förutom själva examensfestligheterna också skoltraditioner kring abiturientåret som ”penkis” och ”gamlas dag”.

CAROLA EKREM

FRÅGELISTAN OM studentfirande besvarades av sammanlagt 46 personer via brev, e-post och webbenkät. Sammanlagt 30 gymnasier från alla delar av Svenskfinland är representerade i materialet som tidsmässigt omspannar 1940–2010-talen.

Penkis – sista skoldagen

Abiturienternas skolavslutningsfest penkis, även kallad bänkskuddardagen (i Åboland ”abben”, på Åland ”karonkan”) fick sin nuvarande form efter 1921 då studentexamen, från att tidigare delvis ha avlagts vid universitetet, helt förlades till läroverken. Firandet har med åren förändrats från det sparsmakade till det offentliga och uppseendeväckande – till och med okontrollerade, vilket också svaren på denna frågelistas väl illustrerar.

Under krigs- och efterkrigstiden ordnades inga speciella evenemang den sista skoldagen och en abiturient kunde på ett enkelt sätt beteckna sin värdighet t.ex. genom att den sista skoldagen uppträda med spatserkäpp. Att åka runt på hemorten i släde eller på lastbilsflak blev snart en viktig del av firandet. I början dekorerade man inte som i dag åkdonen med plakat fyllda av provokativa och fyndiga texter. De kringåkande överöste inte heller spektaklets åskådare med karameller, som dagens abiturienter gör.

Många 50-talsabiturienter firade sin skolavslutning med en utfärd och själva festen firades kanske för första gången utan föräldra- eller lärarövervakning. Kaffe och smörgås kombinerades

OVAN Studentklassen från Vasa Svenska Flicklyceum 30.5 1964. (Foto SLS 2268:7)

TILL VÄNSTER Penkisåkning i Munksnäs svenska samskola våren 1958. (Foto SLS 2268:19, 23, 26)

med de alkoholdrycker man kommit över och resultatet kunde bli den första oförglömliga baksmällan.

Vi firade penkis genom att köra med häst och släde längs stadens mest trafikerade gator. Färden slutade vid en av klasskamraternas sommarvilla där vi avnjöt en god måltid, pratade och

dansade och hade roligt i största allmänhet. Festen pågick tills morgonen ljusnade då vi till fots gick sjungande till stan och envar till sitt hem. (Man, f. 1932 Gamlakarleby)

Hela höstterminen planerade man vårens penkis, minns en kvinna som skrev studenten 1957 från Svenska

flicklyceet i Helsingfors, kallad "Bulan" efter sitt läge vid Bulevarden. Mycket skulle ordnas: lastbil hyras, plakat målas och som skolans tradition bjöd skulle det också diktas sånger till lärarna.

Det gick ganska trögt, för när 14–15 flickor ska skriva om sina lärare, så ur-

artar det hastigt till fnitter och flams. Bättre klarade sig de som målade plakaten. På bilens ena sida skulle det stå: "Av bullor bakas studenter", på den andra "Varma pösiga bullor direkt från Bullan" och bakpå bilen "Bullans studentbageri".

Det blev också tradition att klä ut sig på olika sätt. I Svenska privatskolan i Uleåborg styrde abiturienterna våren 1960 ut sig som till barnkalas. De föreställde Pippi Långstrump, sjömän, cowboys och prinsessor. Det var vanligt att penkisfirarna markerade den sista barnsliga dagen innan studentskrivningarnas allvar tog vid, genom att styra ut sig till småbarn bärande på dockor och nallar. Så gjorde man både i Vasa svenska samskola 1946 och i Nya svenska samskolan i Helsingfors 1954, och även i Vasa svenska flicklyceum 1964.

Penkisdagen har genom åren varit strukturerad enligt ett mångsidigt ceremoniel. Ofta gjorde abiturienterna, ibland iförda svarta abiturientmössor, en avskedsvandring från klassrum till klassrum där man sjöng, bullrade och spexade. "Några av oss höll en lektion i klasserna som vi besökte, och ställde för den oinvidige helt omöjliga frågor att besvara", minns en elev i "Zillen", Zilliacuska skolan i Helsingfors 1953. Lärarkaffet eller lärarmiddagen markerade att abiturienterna nu räknades som vuxna och mer jämbördiga skolans pedagogiska auktoriteter. "Det var första gången man kom en del 'peruker' närmare in på livet", minns en abiturient från "Norsen" (Svenska Normallyceum i Helsingfors) 1957.

Nyare penkistraditioner

Penkis är avskedens fest. Under sin penkiskörning tog abiturienterna från Kimito samgymnasium 1979 till och med farväl av alla lågstadierna i de angränsade byarna där de inlett sin skolgång. Vid denna tidpunkt inleddes på sina håll också ett mer hårdkokt festkoncept:

Vid Ålands lyceum var det under slutet av 1970-talet rentav tradition av att årets tredje-åringar hade en dag då de "ockuperade" hela lyceum-byggnaden. De klädde ut sig (med masker och overaller) tog sig in i klassrummen och domderade med de yngre eleverna och lärarna. /- - / Det gick ett rykte om att en av de mer impopulära lärarna hade fått sin bil täckt med tjära och fjädrar ett par år tidigare. Det fanns, med andra ord, en känsla av att inga regler gällde. Härjningarna som också fick synlighet i lokalpressen bedömdes som så allvarliga att lärarkollegiet beslöt förbjuda penkisfirandet och införa en lärarövervakad abiturientbal istället.

Också i Kronoby gymnasium kunde penkis vara ett "ganska våldsamt evenemang" minns en student från årskull 2003. Den dagen gällde det för alla elever i skolan att klä sig i oömma kläder och helst hålla sig undan. Aulan fylldes av beckmörka tunnlar konstruerade av sopsäckar med golven täckta av slemmiga makaroner och knäckebrödsmulor.

Tunneln ringlade sig genom hela aulan och i klassrummen fanns olika stationer där "mullina", dvs. ettorna och tvåorna, var tvungna att göra t.ex. armhävningar eller smaka på vissa suspekta dekoter. "Festligheterna" fortsatte med att hela skolan samlades i vår aula. Där delade vi ut diplom till t.ex. årets blondin eller årets nörd. Vi hade också planerat olika utmaningar som lärarna var tvungna att göra inför hela skolan, t.ex. att dansa break dance eller rappa en låt. Vi hade skrivit en dikt till vår egen ärgångs ära som framhöll abiturienternas förträfflighet, skönhet och intelligens. Den dikten fick naturligtvis elever från ettan och tvåan läsa upp för oss. Vår slogan var "Superabi!", och detta ropade vi ut titt som tätt.

Tunnlar och hinderbanor byggdes också av abiturienterna i Vasa gymnasium 2004, Korsholms gymnasium 2007

» Många kan ännu årtionden senare uppge det exakta antalet rosor gästerna överräckte."

och Karleby svenska gymnasium 2012. Penkisprogrammet kan i dessa skolor liknas vid ceremonierna i samband med skolornas gulnåbbsintagningar, där de äldre eleverna visar sin makt och bestämmanderätt över nykomlingarna. Också den sista konfrontationen med lärarna har drag av spex, kritik och värdering:

Under programmet delade vi ut små pris till lärarna under året, till exempel möbeltassar till en lärare med väldigt högljudda skor. Tidigare under veckan hade vi lagt upp två listor: en med namn på de lärare som varit extra vänliga mot oss under åren eller som vi allmänt bara gillade och en lista med namnen på dem som på ett eller annat sätt hade varit jobbiga. Under penkisen skulle alla lärare sedan få antingen ett pris eller ett straff. Priset var att sitta i en bra soffa under programmet och straffet varierade beroende på vad läraren gjort för fuffens mot oss. (Kvinna f. 1992 Vasa)

Den avgående klassens sammanhållning kunde tidigare understrykas med abimössor och abitröjor. I dag är det vanligt att införskaffa en "abihalare" (overall) som kan prydas med personliga texter och bilder. Lastbilsåkandet, då alla ortens abiturienter manifesterar

sig som en skrånande sammanhållning hord, får släkt och vänner, ja hela staden på fötter. I Helsingfors har rutten länge varit densamma och återges nuförtiden varje år på en karta i dagpressen.

En ganska kall men otroligt rolig färd med lastbilarna började vid Stormyrvägen i Haga, sen samlades lastbilarna på Havsgatan i Eira och så började körningen genom stan. Höjdpunkten var Espen där man kunde bonga många bekanta. En hel del sprit dracks ombord på lastbilen även om det var förbjudet. (Man.f. 1965, Gymnasiet Lärkan)

I slutet av 1970-talet blev det populärt att fira penkis med en båtkryssning. En elev i Sibbo gymnasium som var med de första tiderna skriver: "då kunde man ännu fritt kryssa utan krav från rederiet, dvs. hela vår klass utan förmyndare drog iväg tillsammans med en hel drös andra penkisfirare. Det var nog synd om alla andra på båten".

Gamlas dag – äldst i skolan

Dagen efter penkis har skolan fått en ny ledande klass. Så länge eleverna var sammanslutna i aktiva konvent skulle abiturienterna avfiras med ett "utsparkningskonvent" där man hyllade

dem med specialskrivna sånger, som också kunde innehålla "stänk av små elakheter eller avslöjanden". Sjuorna (dagens tvåor eller andraklassister) kunde dagen efter penkis klä ut sig till babyn försedda med nappflaskor, hakklappar och nallebjörnar. I detta fall markerade den barnsliga utklädseln att man trots den nyvunna högsta positionen i elevhierarkin ändå fortfarande var ett skolbarn.

Vi sprang runt hela skolan, igenom alla klassrum där avundsjuka blickar kastades på oss av yngre årgångar. Ingen Gamlas dans alltså, utan raka motsatsen. Vi var äldst i skolan men "babyn" som ännu måste stanna kvar och fortsätta skolgången då abiturienterna slutade sin skolgång för att inleda tentperioden". (Kvinna.f. 1953, Pargas svenska samskola)

I de svenska skolorna i Helsingfors vann utklädningsen på "gamlas dag" insteg i slutet av 1960-talet och man tog modell av finska gymnasier där traditionen är äldre. Först innebar maskeraden att man klädde ut sig till åldringar i burleska kläder. Senare kom epokkläderna in i bilden och medförde rotande på vindar och i kallare eller besök på maskeraduthyrningar. Slutligen har klädkoden blivit "festklädsel", i betydelsen frack och lång klänning. I många österbottniska skolor har firandet av gamlas dag kommit in ganska sent. En kvinna som blev student från Kronoby gymnasium 2003 skriver:

I mitt gymnasium firades inte gamlas dag, eller "Vanha" som det kallades, särskilt mycket. Jag tyckte hela "Vanha" kändes onödigt och löjligt så jag valde att inte uppmärksamma detta under skoldagen. Men en del klasskam-

På Gamlas dag framför de festklädda äldsta gymnasisterna klassiska salongsdanser de gemensamt övat in. Brändö gymnasium 2001. Foto: Carola Ekrem (Foto SLS 2003:97)

rater klädde upp sig lite extra, flickor i kjol eller klänning och pojkar i kostym. I övrigt ordnades det ingen dans eller annat program under skoldagens lopp utan lektionerna pågick som vanligt.

Det gängse mönstret för firandet i dagens skolor beskrivs av en andraklassist i Kristinestads gymnasium, 2011:

När vår klass blev äldst i gymnasiet firade vi med en bal – De gamlas/äldstes bal. På dagen i skolan var vi, de nya äldsta, klädda i gammaldags kläder. Vi hade hittat på en sång som vi sjöng för högstadiet. Efter det fick högstadiet och resten av gymnasiet se på de danser vi övat in. Själva balen på kvällen gick till största delen ut på att vår klass dansade olika traditionella danser. Sista dansen ska man traditionellt dansa med sin mamma eller pappa eller någon annan man väljer att bjuda upp. Efteråt var det kaffe och bjudning för alla som var inbjudna till balen.

Också tidigare kunde en högtidlig danstillställning förekomma i skolorna – men då i samband med penkisfirandet, som t.ex. ”abbabal” i Åbo svenska samskola (kvinna f. 1946). Då var det dock fråga om skolans interna firande, medan dansandet på gamlas dag nuförtiden är en uppvisning för omvärlden, ett evenemang där det eleganta festfolket synliggör sin nya status som skolans äldsta gymnasister. I likhet med penkisupptågen får gamlas dag nuförtiden mycket uppmärksamhet i lokalpressen, där man också årligen går igenom vilka stora omkostnader de påkostade arrangemangen och utstyrlarna kan medföra.

En av höjdpunkterna i livet – dimissionsdagen

Efter vårens festligheter i gymnasiet följer för abiturienterna en period av tentamensläsning och de egentliga studentskrivningarna (vilka i dag kan

utplaceras över olika skolterminer). I det inkomna materialet finns några intressanta beskrivningar av skolavslutningstider under exceptionella krigstida förhållanden. Många minnen är dramatiska. Under studentexamen våren 1944 i Svenska privat-skolan i Uleåborg föll en bomb ner i köket invid matsalen i rektorns hem, där abiturienterna satt och skrev sin examen. Samma vår var Tölö svenska samskola – och studentskrivningarna – evakuerade till Munksnäs under bombardemangen av Helsingfors. De manliga abiturienterna från Jakobstadstrakten var våren 1944 inkallade och de transporterades till garnisonen i Riihimäki, berättar en skribent. Där reserverades en ”stuga” i kasernen för kvällsstudier inför examen. De närmast föregående åren hade abiturienter med godkänt avgångsbetyg fått sina mössor utan studentskrivningar. De yttre festligheterna och upptågen un-

Våren 1943 skrev abiturienterna en något reducerad examen. Studenterna vid Heurlinska skolan i Åbo firade med stadens övriga studenter fest på Stora Bocken, Runsala. Många av de manliga klasskamraterna bar uniform. (Foto SLS 2268:2)

Norsens studenter tågar till hjältegravarna på Sandudd där studentblommorna lades ned vid det stora korset, 20.6 1946. (Foto SLS 2268:13)

der krigsåren var av givna skäl inte så avancerade, däremot berättar många skribenter detaljerat om hur man trots bristvarutiderna lyckades få ihop en festdräkt till dimissionen. Efterkrigstiden skapade den vackra seden att lägga ner studentrosorna på hemkyrkogårdens hjältegravar.

Dimissionsceremonierna i skolan har länge följt samma högtidliga mönster. De nyblivna studenterna genomgår, med hela festsalens ögon på sig, stipendie- och betygsutdelning och den gemensamma mösspåtagningen följs av Studentsången. "Tror jag aldrig känt mig så viktig eller så duktig", konstaterar en kvinna (f. 1962). De stora studentkullarna kräver att arrangemangen är väl inövade och löper smidigt:

Efter olika tal och sångframträdanden ropades vi upp radvis, en person åt gången, för att ta emot betyget, en

röd ros och för att få studentmössan på huvudet. Allt detta hade vi övat på förhand och fått tillsägelse att ta emot betyget och rosen med vänster hand, så den högra handen skulle vara fri för att skaka hand med klassföreståndare och rektor. Sedans skulle vi ställa oss på en trappa för posering och då var det fritt fram för familj och vänner att fotografera en. När vi fick klartecken så gick vi ner och satte oss och då var det nästa rads tur. (Kvinna, student 2003)

Under tidigare årtionden då studentklasserna var mindre kunde alla dimitterade på en ort fira kvällsfest tillsammans. Klassiska studentfestrestauranger i Helsingfors är Fiskartorpet, Adlon, Brändö Casino och Brunns huset. I Vasa har man firat på Strampen och i västra Nyland på Knipan i Ekenäs.

Champagne, rosor och smörgåstårta

Medan studenterna i äldre tider på sin höjd firade sin vita mössa med en liten kaffebjudning för de närmaste, har dimissionsdagen i dag utvecklats till en tillställning som ställer stora krav på festarrangemang, traktering och garderob. I de finländska hemmen har studentfesten alltid firats med högtidlighet. En kvinna som skrev studenten under 1970-talets första år i Pargas svenska samskola minns:

Föräldrarna var festklädda, papporna i mörka kostymer och mödrarna stoltserade med "mammalyra" på nyansklaffade klänningen och de hade samma dag fått håret lagt av damfrisörskan dagen till ära. Alla som uppvaktade studenten bjöds hem på kaffekalas där det bjöds på färdigbredda smörgåsar, hembakta söta kakor och småbröd. Tusenbladstårtan var beställd från bageriet. Den dagen bjöds det på äkta champagne i mitt hem, vilket aldrig hänt förut. Femton år senare hittade jag i mitt föräldrahem en tom champagneflaska där min far skrivit datum för min examensdag på etiketten. Den tomflaskan finns kvar som ett kärt minne av min far och berättar om dagens betydelse för föräldrarna.

Några mammor berättar i sina svar om den osäkerhet de kände inför att ordna studentmottagningen som i dag utformats till ett av livets stora festtillfällen. Frågorna var många. Skulle man sända inbjudningskort eller bara låta budet gå informellt? För hur många gäster skulle traktering, drycker, kaffekoppar och champagneglas beräknas? Speciellt i de österbottniska dagstidningarna publiceras långa rader studentfestinbjudningar, men oftast utan kommentaren "om svar anhålles". På examensdagen vallfärdar gästerna från studentfest till studentfest, utan förutsägbart mönster. Det paradoxala i detta formuleras av en mamma såhär:

Traditionerna verkar vara ganska sega och jag tycker det var lättare att ordna t.ex. min egen 40-årsfest eller makens 50-årsfest. I dag finns det inte så många måsten gällande hur saker ska se ut på födelsedagsfester, men studentfesten verkar på sätt och vis högtidligare och mer traditionell.

Dagens studentfester har lånat drag av andra livshögtider – t.ex. förekommer provsmakning av studenttårten och val av en temafärg för festen. Festens storlek kan kräva att man förlitar sig på catering och inhyrd hjälp. Hemmet knakar i fogarna inför anströmningen av gäster. Allt silver som huset kan uppåda putsas, de vita borddukarna stryks och man skaffar kylväskor och gästböcker. Smörgåstårten och det mousserande vinet har etablerat sina platser på studentfestens serveringsbord. Det hör till att varje gäst ska skåla med studenten i samband med överlämnandet av rosor och presenter.

Inför min studentfest hade mamma semester i en vecka och vi förberedde bakverk, planterade blommor och tvättade fönster. Pappa målade om i entrén och det var allmänt kaos. Till själva festen var alla som ville välkomna och jag tror det kom ca 80 personer under dagens lopp. Vädret var vackert och folk kunde sitta ute. Vi bjöd på salta pajer, smörgåstårter och gräddtårter, kaffe och skumvin. En del var beställt och annat lagade vi själva. Till gåva fick jag massor med rosor, många smycken, pengar och presentkort. (Kvinna, student från Korsholms gymnasium 2007)

Studentfesten blir ett minne för livet. Skribenterna erinrar sig i detalj jakten på den perfekta examensklädseln och de lämpligaste skorna och många kan ännu, årtionden senare, uppge det exakta antalet rosor gästerna överräckte. Studentmössorna, olika utformade för finskspråkiga och svenskspråkiga studenter, med olika stora lyror och

foder enligt studentnationernas färger är det viktigaste inköpet. Många familjer satsar också på en miniatyrlyra som studentens mor kan bära som brosch. Studentmössorna inhandlades i äldre tider i de hattaffärer som stod för tillverkningen, men sederna förändras. Så här skriver en mamma inför dotterns studentexamen våren 2013:

Studentmössan köpte vi i början av maj då Stockmann hade Fredrikssons "finare" mössa på stamkundserbjudande. Jag frågade min dotter om hon tycker att hon borde få en mössa från Wahlman, där man på min tid skulle köpa sin mössa. Alla andra ansågs lite simpla. Hon hade aldrig ens hört om Wahlman och konstaterade att kanske det är viktigt för dem som går i Norsen eller Lärkan, men för henne är det egalt varifrån mössan kommer. Faktum är att hon fick en mössa som var (lite) billigare men som har en lyra i 14 karats guld.

Många svarare avslutar sin beskrivning av dimissionsdagen med att berätta om hur festen fortsatte till soluppgången. Den nya dagens början blev en metafor för att ett nytt skede i livet nu definitivt inleddes.

Klockan 6.00 gick jag hem från Adlon, och var hemma 1/2 timme senare. Det var en mycket vacker solig morgon. Mannerheimvägen var så ren och vackert mellan Hesperiaparken och Skillnaden. (Man, student 1963)

Minns bäst hur härligt det var att komma hem på morgonnatten, alla sov och jag gick runt i rosendoften och läste kort, tittade på presenterna och åt troligen smörgåstårta innan jag gick och lägga mej. (Kvinna, student 1982)

Efter en sammansvetsande gymnasietid skiljs studentklasserna åt, ofta med löfte om att åter ses vid täta klassträffar. Få klasser kan uppvisa en sådan regelbundenhet som Norsens studentkull 1946, som efter firandet av sitt 40-årsjubileum regelbundet samlats till gemensam vårlunch på Svenska klubben. Träffas man oftare eller mer sällan är åtminstone en sak säker, konstaterar en studentska, årgång 1957: "Det finns ett högst märkligt fenomen, som jag har iakttagit varje gång vi träffas, vi blir alla plötsligt 19 år igen! Vi fnissar och babblar, precis som om vi hade träffats igår". ■

Carola Ekrem är arkivarie vid Folkkultursarkivet vid SLS.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

- SLS 2268 "Att fira studenten", Folkkultursarkivets specialfrågelista nr 62. Carola Ekrem, 2013.
- Ekrem, Carola, "Skolårets inofficiella fester", Anne Bergman & Carola Ekrem, *Fest och fritid. Fyra studier i finlandssvenska festtraditioner och ungdomsseder*, Meddelanden från Folkkultursarkivet nr 13, Helsingfors 1992.

BOKPRIS

Bland alla som svarade på frågelistan utlottades fyra bokpris som tillföll:

Brita Ekberg, Helsingfors
Christina Grisel, Montesquiou, Frankrike
Zara Hinders, Vasa
Gun-Maj Svahnström, Pargas

Efter dimissionsceremonierna samlades Norsens nybakade studenter 1946 på skoltrappan där man sjöng "Sjung om studentens lyckliga dag". (Foto Viola Branders, SLS 2268:10)

Edith Södergran bakom bilden

Agneta Rahikainen har arbetat med Edith Södergrans kvarlåtenskap ända sedan början av 1990-talet. Nu har hon gett ut en ny biografi om Edith Södergran och skrivit en doktorsavhandling om Södergranbilden i forskningen, där hon gör upp med författarmyten om den döende och missförstådda poetissan i Raivola.

AGNETA RAHIKAINEN

EDITH SÖDERGRAN STEG IN i mitt liv nästan genast när jag började jobba vid Svenska litteratursällskapet som arkivarie i början av 1990-talet. Hennes kvarlåtenskap finns vid Historiska och litteraturhistoriska arkivet och det behövdes någon som kunde åta sig att vara redaktör för Edith Södergrans brev, del två av hennes samlade skrifter. Med stor iver tog jag mig an projektet, som verkade hanterligt, bara omkring 250 brev som skulle kommenteras. Men även om det rent praktiskt föreföll vara en lätt uppgift visade det sig vara svårt att kommentera breven. De är främst en ström av disparata associationer och beskriver sällan en verklighet eller ens en logisk följd av tankar.

Edith Södergran är inte bara motstridig i sina brev utan uppfattas också som en paradoxernas poet. Hennes produktion är fylld av motsägelser och kollisioner, mellan högt och lågt, mikrokosmos och makrokosmos, metafysik och metapoesi. Dikterna är livsbejakande men innehåller också dödslängtan, de är extatiska och låg-

---

Denna tidigare okända bild av Edith Södergran och ett litet fotoalbum donerades nyligen till SLS arkiv. Albumet har tidigare tillhört hennes hushållerska Kirsti Moilanen.

mälda, de är självförhärligande och självförnekande, de är elakt ironiska och banalt patetiska.

Om man vill försöka greppa Edith Södergrans liv och produktion har man inte stor hjälp av den biografiska litteraturen om Södergran, framför allt inte av den gängse biografien *Edith Södergran* av Gunnar Tideström från 1949. Det var den första biografien om Södergran och efterföljande forskare har haft svårt att lösgöra sig från Tideströms psykologisk-biografiska läsningar av hennes dikter, vilket har lett till en hel rad missuppfattningar, fel-tolkningar och myter kring Södergran.

Kampen om Edith

Allt detta utgör bakgrunden till att jag nu skrivit en ny biografi, *Kampen om Edith* och samtidigt disputerat på hur det har kommit sig att Södergranbilden är så förvrängd och fylld av romantiserade föreställningar om en dödsjuk, missförstådd, ensam och isolerad autodidakt som skrev dikter om sviken kärlek och lät sig inspireras av skogens sus i det fjärran Karelen. Varför blev bilden av Edith Södergran så felaktig och vem är det som skapat de här föreställningarna?

Ett grundläggande problem för den som vill skriva om Edith Södergrans liv är inte bara de omfattande motstridig-

heterna och ombytligheten hos henne utan också att källmaterialet är begränsat. Mycket förstörde hon själv men mycket försvann eller förstördes inte minst under andra världskriget. Det betyder att det lilla källmaterial som finns kvar i många fall mättats med betydelse som vid en närmare granskning kanske helt enkelt inte finns där.

En avgörande orsak till mytbildningen är att Edith Södergrans liv uppfyller alla romantiska krav på hurudan en kvinnlig poet i början av 1900-talet ska vara: hon ska vara sjuk, nyskapande, missförstådd, skriva om kärlek, helst olycklig dito och till slut dö ung. Men om man alltför starkt fokuserar bara på detta, blir också förståelsen av både hennes diktning och liv starkt reducerad. Man förbiser lätt allt som inte passar in i mönstret, allt som är obekvämt, provocerande, fult, kanske "manligt" eller alltför ordinarie och vardagligt för att passa in i bilden. En annan orsak till att Södergran kom att göras till en massiv författarmyt är att hon råkade dö i rätt tid. Det handlar inte enbart om att hon dog ung, mitt i sin kvinnliga blomstring, då hon egentligen borde ha gift sig och skaffat barn: Edgar Allan Poe har sagt att det inte finns något så poetiskt som när en vacker kvinna dör, konsten att dö estetiseras och förhöjs av att det är fråga om en ung kvinna. I Södergrans fall handlar det alltså dessutom om tajmning, när hon dog kunde hon användas som måttstock och ledstjärna för den unga spirande lyriska modernismen. Hon kunde exploateras på ett helt annat sätt när hon inte själv kunde protestera över hur hon behandlades i offentligheten. Hon användes framför allt av Hagar Olsson, men också av Elmer Diktonius som ett litteraturpolitiskt maktmedel och slagträ i deras projekt att lansera modernismen som den nya unga litteraturen och samtidigt som en konkret motpol till framför allt den mer traditionella idylldiktaren Jarl Hemmer.

Bakom myten

I mitt forskningsprojekt har jag tagit mig an alla myter och feltolkningar. För att få reda på om Edith Södergran faktiskt var så missförstådd av sin samtid som det påstås har jag närläst den samtida receptionen och konstaterat att Hagar Olsson och Elmer Diktonius missförstår henne i nästan lika hög grad som de, i deras ögon, konservativa kritikerna. Vissa andra kritiker som Ruth Hedvall, Aale Tynni och John Landquist som lite senare gjort ganska moderna läsningar av Södergran, har i sin tur totalt ignorerats eller misstolkats av Tideström och forskningen i hans efterföljd. Hagar Olsson skapar för sin del en helt fiktiv bild av sin författarvän, som blir så abstrakt och fjär från att den på inget vis kan hota Olssons egen konstnärsroll som urban och bildad författare. I Olssons ögon blir Södergran den autodidakta sierskan som tecknar ner genial poesi utan någon som helst intellektuell reflektion eller referens. Samtidigt skapar hon en fiktiv bild av sig själv, som den lojala systemen som ständigt backade upp "den ensamma i Raivola" på alla upptänkliga sätt. Det är också Olsson som förstärker det ständiga döendet i Södergrans poesi, hon skrev ju de facto också om en hel del annat än om dödslängtan.

Att Edith Södergran faktiskt var den första kvinnliga författaren i Europa som publicerade ett litterärt manifest har nästan alla forskare missat, framför allt inom den biografiska forskningen. Under 1930-talet, då vallfärder till Raivola och Karelen blev vanliga, förknippades Södergran konkret med sin karelska hemby, så starkt att man totalt glömde att hon hade en synnerligen gedigen litterär bildning från sin tid i en fin tysk skola i S:t Petersburg och att hon hade gjort två kulturella bildningsresor ute i Europa i samband med sanatorievistelser i Davos, sammanlagt i nästan två år. Det innebär att Södergran strängt taget var

mer litterärt bildad än t.ex. Elmer Diktonius. Andra myter som jag närmare granskat har skapats av Gunnar Tideström och Olof Enckell, som spekulerat i Södergrans erotiska liv, mentala hälsa och rasursprung, något man gärna ägnade textutrymme åt när man skrev biografier om kvinnliga författare på 1950-talet. Att rasbiologin hade ett så stort inflytande på tolkningen av Södergran var inte helt uppenbart för mig när jag började min forskning, men tydligen har det varit svårt att med ett etniskt skohorn fullständigt klämma in henne i den finlandssvenska glasskon.

Trots alla feltolkningar, reduceringar och geniförklaringar hör Edith Södergran ändå till de litteraturhistoriska vinnarna och detta fastän hon var kvinna. Intresset för henne har stadigt ökat och likaså hennes litteraturhistoriska betydelse, vilket inte minst kan mätas i antalet sidor i de litteraturhistoriska översiktsverken.

ÅR 2016 ÄR DET 100 ÅR sedan Edith Södergran och Hagar Olsson debuterade, det betyder att den finlandssvenska modernismen fyller 100 år. Till dess hoppas jag att den 4 april, Edith Södergrans födelsedag, hinner bli flaggdag. Men före det, redan i höst, utkommer alla hennes svenska dikter äntligen samlade i en och samma vackra och förmånliga volym på SLS förlag. Boken *Dikter och aforismer* innehåller alla hennes diktsamlingar, alla utslutna dikter, alla svenska dikter från Vaxdukhäftet och alla dikter och aforismer hon själv publicerade på annat håll. ■

Programchef Agneta Rahikainen disputerade den 26 april vid Helsingfors universitet på avhandlingen Poeten och hennes apostlar, en biomytografisk analys av Edith Södergran-bilden. Samma dag utkom den populärvetenskapliga boken Kampen om Edith, biografi och myt om Edith Södergran på Schildts & Söderströms förlag.

Nyförvärv och tillväxt vid SLS arkiv 2013

Författar- och släktarkiv, språklig identitet och integration på svenska, livsstilsbloggar och hornkapell i Kronoby, allt detta ryms inom det specialkunnande som finns vid de olika enheterna inom SLS arkiv. De nya tilläggen i arkivens samlingar spänner över vida områden såväl geografiskt och tidsmässigt som ämnesmässigt.

KATJA HELLMAN

SAMLINGARNA VID SLS ARKIV växte under 2013 med 31 hyllmeter, över 19 000 fotografier, 157 inspelningar, 24 filminspelningar och 31 kartor, ritningar och affischer. Donationerna och det insamlade materialet visar den bredd som SLS arkiv med sina specialområden täcker.

Aktiva författare och gamla släkter

Historiska och litteraturhistoriska arkivet (HLA) fick ta emot arkivdonationer av två framstående författare inom kulturhistoria och skönlitteratur, Erik Kruskopf och Kjell Westö. Konsthistorikern Erik Kruskopf (f. 1930) har verkat inom det kulturhistoriska fältet bl.a. som kulturredaktör och konstkritiker, och hans mångsidiga verksamhet från 1950-talet till 2000-talet avspeglas väl i hans personarkiv som presenterats närmare i SLS årsredovisning *Verksamheten 2013*.

Kjell Westö (f. 1961), som fick sitt genombrott med sin första roman *Dra-*

karna över Helsingfors (1996), har varit verksam som skönlitterär författare sedan mitten av 1980-talet. I hans breda litterära register ingår såväl lyrik, noveller, romaner och essäer som kolumner i olika tidningar. I grundplåten för Kjell Westös arkiv finns bl.a. arbetsmaterial för litterära verk, artikelmanuskript, föredrag, korrespondens, tryckta recensioner, intervjuer, personartiklar samt programblad från evenemang och radio- och TV-program där han medverkat. Arkivet kommer att ordnas och förtecknas under 2014 och blir därefter tillgängligt för forskning med tillstånd av författaren.

Släkten Munsterhjelm's arkiv med material från slutet av 1700-talet till 1950-talet innehåller familjebrev med början från 1790-talet och annotationsalmanackor från nästan ett sekel (1780-talet till 1870-talet). HLA tog emot släktarkivet hösten 2013. I almanackorna finns anteckningar av medlemmar ur släkten i tre generationer, bl.a. Anders Gustav Munsterhjelm (1731–1801), sonen Anders Johan Munsterhjelm (1764–1824) och sonsonen Gustav Riggert Munsterhjelm (1806–1872). Bland det äldre materialet finns även anteckningsböcker där den sistnämnde dokumenterat sin tid vid kadettskolan i Fredrikshamn på 1820-talet i en serie

Anders Johan Munsterhjelm's annotations-
almanackor åren 1786-1788. (Foto SLSA 1319)

anteckningshäften. Arkivet kommer att ordnas under det närmaste året och blir därefter tillgängligt med tillstånd av donatorerna.

En fläkt av det gamla Viborg

Under de senaste åren har HLA fått ta emot ett flertal arkiv och samlingar som berör det gamla Viborg.* Under 2013 utökades det Viborgsrelaterade materialet med två personarkiv och ett föreningsarkiv. Affärsmanen, författaren och konsult Victor Hoving (1877-1970) har blivit känd både som kulturhistorisk författare och som författare till flera företags-

historiker. Till hans mer kända böcker hör *En viborgare berättar för sina vänner* (1944) och *En viborgare i Helsingfors och Stockholm* (1945). Victor Hovings arkiv innehåller främst korrespondens, handlingar kring hans affärsverksamhet och författarskap samt handlingar rörande andra medlemmar av släkten, bl.a. fadern Walter Hoving (1841-1918) som var bokhandlare i Viborg och direktör för stadens sparbank. I arkivet ingår också personfotografier samt bilder från Viborg vid början av 1900-talet.

I Thelma Starckjohann-Bruuns (1916-2012) arkiv finns korrespon-

dens, fotografier och övriga handlingar rörande familjen Starckjohann, främst arkivbildaren själv och hennes far Peter Starckjohann (1885-1973), som ledde familjeföretaget Oy Starckjohann & Co Ab. Företaget verkade inom järnvaruhandeln i Viborg fram till andra världskriget och därefter i Lahtis. Thelma Starckjohann-Bruuns arkiv innehåller även fotografier från Viborg med omnejd. Såväl Victor Hovings som Thelma Starckjohann-Bruuns arkiv är

*) Jämför Peter Ragnvaldssons artikel "Wiborg på Riddaregatan" i *Källan* 1/2012.

Fotograf av Viborgs slott, taget av tonåringen Peter Starckjohann på juldagen 1898.
Fotot togs med den kamera han fått i julklapp dagen innan. (Foto SLSA 1312)

ordnade och förtecknade och fritt tillgängliga för forskning.

Handelsgillet i Wiborg grundades 1877 i på initiativ av järnhandlaren, sedermera bergsrådet Seth Sohlberg. Efter andra världskriget har gillet fortsatt sin verksamhet som en traditionsförening i Helsingfors och har bl.a. finansierat utgivningsprojekt och understött utställningar på Viborgs slott. I gillet arkiv finns föreningshandlingar från tiden efter 1940, bl.a. protokoll, medlemshandlingar, ekonomiska handlingar, stipendieansökningar, men även Viborgsrelaterat material såsom urklipp med uppgifter om elever i Svenska Lyceum i Wiborg, en elevmatrikel m.m. Arkivet kommer att ordnas och förtecknas under 2014 och blir därefter fritt tillgängligt för forskning.

Fotografier och folkmusik

Vid Folkkultursarkivet fortsatte insamlingen av Helsingforsbilder under 2013 efter ett upprop i *Källan* (2/2012). Närmare 350 Helsingforsbilder har lämnats in som donation eller lånats in för digitalisering genom uppropet (se *Källan* 2/2013). Österbottens traditionsarkivs samlingar utökades med drygt 1 000 Brändöfotografier då arkivet fick motta amatörfotografen Jussi Takkulas fotoarkiv som donation. Takkula dokumenterade Brändö i Vasa från början av 1950-talet till början av 1980-talet. Till traditionsarkivet donerades både negativ och förstoringar som Takkula själv sammanställt till ett eget bildarkiv (se *Källan* 2/2013).

Radioredaktören Åke Grandell har under de senaste tjugo åren donerat stora skiv- och boksamlingar med finlandssvensk, finsk och nordisk folkmusik till Finlands svenska folkmusikinstitut. År 2013 lämnade han in 135 skivor och 24 böcker samt ett värdefullt folkmusikmaterial som omfattar notsamlingar, fotografier, brev och andra handlingar efter spelmän från Helsingforstrakten. Folkmusikinsti-

» Arkivet dokumenterade allt från Alla hjärtans dag-skyltning till Eurovisionsjippo på Senatstorget och välsignelse av förstaklassister.»

tutet mottog också Nils Wilhelm Lindholms (1912–1988) vissamling som omfattar 141 skivor (LP och EP), 40 visböcker och 9 vishäften. Nils "Limpan" Lindholm var initiativtagare till grundandet av föreningen Visans vänner i Helsingfors 1945, den första i sitt slag i Finland.

Fältarbete och insamling

Arkivens årliga arvoden för fältinsamling delades ut till studerande som under året gjorde egna insamlingsprojekt som anknyter till arkivens specialområden. Med hjälp av Språkarkivets arvode dokumenterades språklig identitet hos invandrare som integrerat sig på svenska i Närpes. Österbottens traditionsarkivs arvode gavs för ett fältarbete om renoverade parstugor i Österbotten, medan Folkkultursarkivet delade ut tre arvoden för dokumentation av en teaterpjäs om mångfald, för insamling kring livsstilsbloggar och för insamling om användandet av smink och skönhetsprodukter.

Folkmusikinstitutets fältinsamlingsarvode gavs för insamling av material om Kronoby Hornkapell, som sannolikt är den äldsta brassepteten i Finland som fortfarande spelar i sin ursprungliga instrumentsättning. Kantorn, organisten och orgelbyggaren Petter Lybäck grundade orkestern 1885. Det insamlade materialet omfattar en intervju med Hans-Erik Andtbacka som var hornkapellets dirigent

1986–2012 samt förteckningar över orkesterns notsamlingar.

Arkivpersonalen gjorde också fältinsamling på flera områden. Vid Folkkultursarkivet dokumenterades närmast och mattrender på Åland, skogsvandring och bärplockning samt evenemanget Skördefesten på Åland. Genom frågelistor samlade man in traditioner kring studentfirande (se s. 28) och kring det hemgjorda och det handgjorda (*Gör det själv – livet med hemgjort, handgjort och handens arbete*, se *Källan* 2/2013). Arkivet dokumenterade allt från Alla hjärtans dag-skyltning till Eurovisionsjippo på Senatstorget och välsignelse av förstaklassister. Språkarkivet samlade in reflektioner och erfarenheter kring det egna språket och användningen av det genom pristävlingen *Dialekt, stadsspråk eller finlandssvenska – vad talar du?* (se *Källan* 2/2013). Folkmusikinstitutet dokumenterade Finlands svenska spelmansförbunds och Finlands Svenska Folkdansrings gemensamma sommarstämma SamStämt i Pargas, spelmansförbundets förbundsdag i Jakobstad och folkmusikfestivalen Vasa Folk. Ljudinspelningar finns också från de seminarier och konserter som institutet arrangerade under året.

En förteckning över de arkiv och material som mottagits 2013 finns på www.sls.fi/arkiv ■

Katja Hellman är förste arkivarie vid Österbottens traditionsarkiv vid SLS.

Sök i FINLANDSSVENSKA BEBYGGELSENAMN *på nätet*

Den populära uppslagsboken Finlandssvenska bebyggelsenamn finns nu som fritt tillgänglig nätversion. Bokens närmare 3 000 bynamn är därmed tillgängliga i kompletterad och sökbar form.

JOHAN LINDBERG

VILL DU VETA vad namnet på din hemby betyder eller hur gammalt namnet är? Eller ska du besöka en ort med ett märkligt namn och undrar varifrån det härstammar? Svar på frågorna finns i *Finlandssvenska bebyggelsenamn* på nätet. Uppslagsverket är sammanställt av professor Lars Huldén och utgavs som tryckt bok av SLS 2001. Nu lanseras en uppdaterad, digital version av verket som mångsidigt sökbar och fritt tillgänglig nätutgåva.

Nätutgåvan upptar samtliga bynamn, kommun- och stadsnamn, historiska sockennamn och namn på landskap i svensk- och tvåspråkiga trakter och ett urval svenska namn i finskspråkiga trakter – sammanlagt närmare 3 000 ortnamn. För varje bebyggelsenamn ges en beskrivning med namnets etymologi, beskrivningar av de namnelement som ingår i ordet och äldre namnformer. Dessutom är databasen kopplad till en kartfunktion som visar var orten är belägen.

Man kan söka i materialet enligt själva ortnamnet men också enligt till exempel förled som Gammel- och efterled som -böle eller bläddra enligt nuvarande och historisk kommun. Andra sökmöjligheter är t.ex. enligt namnelement som -arv och historiska

bebyggelsenamn.sls.fi

namn. Också via kartan kan man klicka in sig på ortnamnen. Tack vare en tidslinje från 1200- talet till 2000-talet kan man få fram ortnamn under ett visst tidsintervall utifrån de årtal som angetts i namnbelägen.

Verket bygger på ett mångårigt arbete som startade redan i början av 1980-talet och engagerade flera forskare vid sidan av Lars Huldén själv. Med material och namntolkningar bidrog Nina Martola, Ritva Liisa Pitkä-

nen, Kurt Zilliacus, Carl-Eric Thors och Åke Granlund.

Nätutgåvan av *Finlandssvenska bebyggelsenamn* öppnar bokens material på ett nytt sätt. Adressen till utgåvans webbplats är <http://bebyggelsenamn.sls.fi>

Webbutgåvan kan användas såväl i dator som på tablett och i smarttelefon. Allt är upplagt för en kunskapsrik virtuell resa genom byarna! ■

Johan Lindberg är redaktör vid SLS förlag.

Material av och om **HENRY PARLAND**

Svenska litteratursällskapet inleder utgivningen av Henry Parlands skrifter våren 2015. För att åstadkomma en så komplett utgåva som möjligt efterlyser vi nu material av och om Henry Parland, t.ex. brev, anteckningar, manuskript eller utkast. Också brev till Henry Parland är välkomna, liksom uppgifter om publicerade men inte tidigare omtryckta texter av honom.

Henry Parland var den kanske modernaste av de finlandssvenska modernisterna. Han utgav under sin livstid bara en diktsamling, *Idealrealisation*, men han publicerade flitigt såväl dikter som essäer och kritik i olika tidningar och tidskrifter. Efter hans död som 22-åring 1930 utgavs hans roman *Sönder (om framkallning av Veloxpapper)*, som han inte hann slutföra helt. Senare har hans produktion getts ut i olika typer av samlingsverk, men bara *Sönder* har hittills utkommit i textkritisk utgåva (SLS 2005), med docent Per Stam som utgivare. Stam, som disputerade 1998 på avhandlingen *Krapula. Henry Parland och romanprojektet Sönder* (Uppsala universitet/SLS), kommer också att vara huvudredaktör för Henry Parlands skrifter. Utgåvan publiceras både i tryck och digitalt, och den första volymen är tänkt att utkomma 2016.

SLS arkiv tar gärna emot material som kompletterar de redan existerande samlingarna med Parlandmaterial, och om du inte vill avstå från materialet är vi tacksamma om vi kan få låna det för digitalisering så att det kan användas i projektet. Om du har material som du vill göra tillgängligt ber vi dig vänligen kontakta arkivarie Maria Miinalainen vid SLS, Historiska och litteraturhistoriska arkivet, tfn 09-61 87 73 36, maria.miinalainen@sls.fi. ■

Från okända till kända platser i arkivet

NÄR SLS ARKIV i november 2013 inledde bildidentifiering på webben lades 51 fotografier som saknade beskrivning ut på bildplattformen Flickr. Den nya satsningen fick ett överväldigande mottagande och inom loppet av några dagar hade nästan hälften av de publicerade bilderna identifierats eller åtminstone kommenterats med goda förslag till var de kunde vara tagna. Bilderna fick en miljon visningar under de första dagarna efter publiceringen.

Tanken med att publicera oidentifierade bilder under rubriken *Okända platser* på Flickr är att be allmänheten

om hjälp för att kunna förse arkivfotografier med noggrannare uppgifter. Tack vare allmänhetens aktivitet och intresse har arkivet den här vägen kunnat platsbestämma och beskriva sådana bilder som det annars skulle ha varit svårt att identifiera. Med den unika lokalkännedom och expertis som allmänheten har kan man samla mycket detaljerade beskrivningar och historier om olika platser. De inlämnade uppgifterna kan också ge ledtrådar om var fotografen och fotografiernas forna ägare har rört sig.

Efter den första publiceringen i november har flera bilder som väntar på identifiering lagts till, allt från okända stadsvyer i Helsingfors till parstugor i Sydösterbotten. De redan identifierade bilderna finns kvar på Flickr kompletterade med den nya information som har kommit in till arkivet och som har kunnat bekräftas. Identifieringen på webben kommer att fortsätta också framöver. ■

KATJA HELLMAN

www.flickr.com/photos/slsarkiva/sets

En landsvägsvy som genom allmänhetens hjälp på Flickr kunde identifieras som vägen genom Merikart by i Lillkyro, i riktning mot Vasa. Fotografen är okänd, men har sannolikt varit aktiv amatörfotograf i Vasa med omnejd vid 1900-talets början.

En för länge sedan förändrad vy från den yttre skärgården i Kvarken kunde med detaljerad lokalkännedom identifieras som Bergöbornas gemensamma byhus och båthus på Storgadden, Bergö Gaddarna. Byhuset användes gemensamt av samtliga Bergöbönder vid utskärsfiske och höbärgning på ön. Huset har anor från före 1750-talet och sål-

des på auktion för bortflyttning 1945; båthuset revs redan 1931. Motorbåten tillhörde troligen fyrvaktaren på Strömmingsbådans fyr. Fotografiet är taget mot söder, fotograf är troligen Eugen Byman från Vasa. Med hjälp av de inlämnade uppgifterna kan man sluta sig till att bilden är tagen före 1931.

SLS – ett sällskap av hybrid natur

*Ordförandens hälsningstal vid SLS årshögtid i Helsingfors
universitets solennitetssal den 5 februari 2014*

DAGEN D INFÖLL DEN 6 JUNI 1944, men dagen R infaller sedan länge varje år den 5 februari. Välkomna till det 129-åriga Svenska litteratursällskapets i Finland årsfest, som firas på J. L. Runebergs födelsedag. Ni kommer att få avnjuta det bästa programmet som erbjuds just i den här salen vid just den här tidpunkten.

Programmet har en röd tråd av jämna år. Mikael Lybeck föddes för 150 år sedan, Tove Jansson för 100 år sedan, samma år som Guss Mattsson lämnade den jordiska världen. Det är han som i dag är föremålet för professor Clas Zilliacus festföredrag.*

Det finns ännu ett aktuellt datum med tragisk relevans för den här salen. I morgon är det på dagen 70 år sedan de ryska fjärrbombningsflottiljerna på order av Stalin inledde försöken att lägga Helsingfors i ruiner. På var och en av kvällarna den 6, 16 och 26 februari 1944 anfölls staden av ett tusental bombplan. Det finska luftvärnets taktik med preventiv spärrelld och uppriggade förvillande jättebrasor på den sydligaste kusten förhindrade en katastrof av Dresdens mått. Av bomberna fälldes 95 procent av misstag eller på flit i havet.

Men den 26 februari föll en brandbomb genom taket ovanför oss. Explosioner, eld, släckvatten och snö ledde till stor förstörelse. Både yttertak och innertaket föll in, pelarna bakom min rygg rasade delvis, Eero Järnefelts och Albert Edelfelts målningar brann upp. Professorer och studenter som råkade finnas i närheten bar om varandra ut de oförstörda av salens inventarier, bland annat Rektors kateder som jag står i nu, och placerade dem ute på Senatstorget. (Katedern måtte för övrigt vara gjord av segt virke, för den överlevde också Åbo brand i september 1827.) Edelfelts målning av Åbo Akademis invigning 1640 rekonstruerades efter kriget; den ser vi nu ovanför ingången. Wäinö Aaltonens berömda marmorskulptur *Vishetens gudinna bekransar ungdomen* blev illa skadad. Som en påminnelse om livets betingelser 1944 står originalstatyn i sin sargade gestalt kvar i foajén, 20 meter till höger om dörren till salen.

Bombningarna hade också sina tragikomiska drag. En av dessa kvällar råkade vår östra granne bomba sin egen ambassad. Helsingfors brandkårer tog sig ingen brådska och ambassaden brann upp. Ingen pilot rapporterade heller uppåt om träffar i ambassadbyggnaden.

ETT AV FILOSOFINS många viktiga områden är *ontologin*, det vill säga uppfattningarna om vad som finns och hurdana de antagna entiteterna är. Ska vi t.ex. postulera att jultomten (den finlandssvenska julbocken) i någon bemärkelse finns? Ontologin, eller med en klassisk term *metafysiken*, har inte av alla ansetts riktigt rumsren. En av de stora ontologiska och existentiella tänkarna är Martin Heidegger och om honom har det ju bland annat sagts, att den som vill bli förvirrad ska börja med att läsa Heidegger. Men jag ska försöka vara klar.

Det finns en orsak till att jag här talar om ontologi. Jag har nämligen märkt att många inte riktigt vet vad Svenska litteratursällskapet är. Jag menar inte

» Vår verksamhet ingår också moment som är typiska för en ansvarsfull och resultatorienterad förmögenhetsförvaltare.»

att någon, till exempel av er som nu sitter i den här salen, nödvändigtvis skulle betvivla sällskapets själva grundexistens. Om man har sådana dubier är det nog andra än filosofie doktorer man ska konsultera.

Nej, oklarheterna berör uppfattningarna om sällskapets egentliga natur. Vilken sorts entitet är Svenska litteratursällskapet? Min tes är att SLS är en hybrid. En snabb titt i ordboken säger att *hybrid* betyder det samma som *korsning* eller *blandart* och bägge beskriver vad jag är ute efter. Också alternativet *bastard* finns men det avskriver jag. Poängen är den mångbottnade, eller om vi så vill, diversifierade sammansättningen.

VAD GÖR DÅ SLS TILL EN HYBRID? Först och främst, och juridiskt sett, är SLS en *vetenskaplig förening* som följer föreningslagen. En förening ska ha stadgar. De ger oss i § 1 uppdraget att samla, bearbeta och offentliggöra vittnesbörden om den svenska kulturens uppkomst och utveckling i Finland, och att främja inhemsk forskning rörande svenska språket och litteraturen.

Det här fullföljer vi bland annat genom talrika forskningsprojekt, genom att upprätthålla ett mångsidigt arkiv och genom att utge högklassiga publikationer, allt enligt strikt vetenskapliga kriterier. Vi följer också noggrant med den samhällsliga och tekniska utvecklingen för att uppdatera vårt interna kunnande. Några konkreta exempel ur det gångna årets verksamhet.

Sammanlagt 550 gamla fotografier ur SLS bildarkiv, bl.a. från Helsingfors 1890–1910, lades för ett drygt år sedan ut på vår hemsida via bildsajten

*) Clas Zilliacus föreläsning publiceras i *Historiska och litteraturhistoriska studier* 89.

» Men det kanske viktigaste har jag ännu inte nämnt, sällskapets funktion som kulturbärare, som en katalysator och ett rum för att konkretisera, regenerera och leva ut vår variant av den finländska kulturen.”

Flickr. De här bilderna har redan blivit påtittade nästan 6 miljoner gånger. Det enorma genomslaget är ett konkret mått på värdet av arkivets skatter, som enligt någons mening kanske bara är dammig humanistiskt innehåll i bortglömda papplådor. Det visar också att det bland den stora allmänheten finns ett intresse för kultur, historia och rötter, vilket man inte alltid skulle tro i dagens fragmenterade och förbiilande medieflöde.

Av det gångna årets många publikationer kan man nämna Kari Tarkiainens och Ülle Tarkiainens bok om Estlands svenska historia, *Provinsen bortom havet*, som redan hunnit till sin andra tryckning och som också ska översättas till estniska. Storverken om Anders Chydenius och Georg August Wallin berikades båda med en volym under 2013. Inte mindre än tre volymer kom ut inom vår satsning på en textkritisk kommenterad utgåva av Topelius skrifter, som i sin helhet utges digitalt. Det här är några exempel på vad det konkret innebär att levandegöra vittnesbörden om Finlands svenska kultur.

Vår andra kvalitativa huvuduppgift enligt stadgarnas § 1 är allmänkulturell, att främja inhemsk litterär verksamhet på svenska genom pris och understöd. Ridån för årets stora prisutdelning dras upp om en dryg kvart.

Men tillbaka till sällskapets hybridnatur. Vi är en förening, som till uppgifter och framtoning påminner lite om *akademier*, t.ex. om vår nära samarbetspartner Svenska Akademien. Jag har märkt att den här framtoningen inte alls är oangenäm för oss i styrelsen. En betydande olikhet är dock att våra styrelsemedlemmar inte väljs internt, utan av årsmötet, där alla sällskapets tusen medlemmar är berättigade att delta. Vi har också en åldersgräns för medlemskap i den högsta ledningen.

Jag kommer nu till den tredje hybridkomponenten. Stadgarnas § 2 definierar SLS finansiella uppgifter, framförallt att vi äger och förvaltar med-

len i Svenska Kulturfonden. Uppdraget innebär numera ett åtagande i miljardklassen som radikalt avviker från vad vanliga föreningar sysslar med. Det här gör att vi påminner om *stiftelser* och det är en av orsakerna till att vi nogsamt följer de etiska regler och den goda förvaltningspraxis som fonder och stiftelser i Finland gemensamt utarbetat.

Det stora kapital SLS förvaltar kräver en finansiell struktur på expertnivå, dels strategiskt genom vårt professionella finansråds riktlinjer, dels operativt genom sakkunnig analys och transaktioner som på årsnivå kan uppgå till hundratals miljoner euro. I vår verksamhet ingår därmed också moment som är typiska för en ansvarsfull och resultatorienterad *förmögenhetsförvaltare*. Tillväxten från några hundratusen mark i början av 1900-talet till en och en halv miljard euro i dag har uppenbart inte skett bara genom att sällskapet lyft bankränta på depositioner.

Det är det här som är stenfoten för hela den vetenskapliga och kulturella verksamheten. Jag hoppas jag inte rubbar någon närvarandes själsfrid då jag konstaterar att Karl Marx hade helt rätt åtminstone på en punkt: om inte den materiella basen är i skick blir det ingenting av den abstrakta kulturella överbyggnaden.

HYBRIDEN SLS ÄR ALLTSÅ en förening med inslag av akademi, av stiftelse och av förmögenhetsförvaltning. Men det kanske viktigaste har jag ännu inte nämnt, sällskapets funktion som kulturbärare, som en katalysator och ett rum för att konkretisera, regenerera och leva ut vår variant av den finländska kulturen. Bästa publik, efter att programmet tagit slut i kväll och vi går hem kan vi smälla med hängslen eller strumpeband och känna att vi begått en afton finlandssvensk kultur. ■

FRED KARLSSON

Professor Fred Karlsson är SLS styrelseordförande sedan 2013.

90 ÅR AV STATLIGT LITTERATURSTÖD

SEPTEMBER 1922 INLÄMNADE riksdagsmännen John Österholm, Karl H. Wiik, Georg Schautman och Gunnar Landtman ett petitionsförslag till riksdagen om ett anslag på 50 000 mark "för understödande av den svenska litteraturen i Finland" enligt samma grunder som gällde för den finska litteraturen. Understödet skulle enligt förslaget fördelas av Svenska litteratursällskapet i samarbete med andra litterära och vetenskapliga föreningar. I december 1922 fattade riksdagen positivt beslut i frågan och följande år inleddes arbetet.

Redan 1909 hade man på finskt håll lyckats utverka statligt litteraturstöd, som anknöts till Finska litteratursällskapet. Ökade pappers- och tryckningskostnader ledde mot 1910-talets slut till svensk aktivitet i understödsfrågan, där Svenska litteratursällskapet var en synlig aktör. I sin historik över *Delegationen för den svenska litteraturens främjande 1923–1992*, som den inrättade organisationen kom att heta, förmodar Ragnar Mannil att SLS genom styrelsemedlemmen Gunnar Landtman hade spelat en central roll vid petitionens tillkomst.

Delegationen består i dag av 14 föreningar, samma antal som man ursprungligen utgick ifrån, även om vissa förändringar under åren ägt rum i sammansättningen. SLS centrala roll vid delegationens tillkomst belyses av att sällskapet från början fick fyra representanter i delegationen; senare reducerades de till två. Övriga föreningar har en representant. Dessa utses för treårsperioder. Understödet, som består av trycknings- och översättningsbidrag, är uppdelat på skönlitteratur och facklitteratur, och beviljas efter ansökan. Utdelningen sker två gånger per år och har under de senaste åren rört sig omkring 30 000 euro för skönlitteraturen och 50 000 för facklitteraturen.

I början av 2000-talet önskade ministeriet förenkla och förenhetliga utdelningen av de litterära,

H. R. A. Sjöbergs *Livet bland Kvarrens söner och döttrar* hörde till de första böcker som Delegationen för den svenska litteraturens främjande beviljade understöd.

FÖRENINGAR SOM ÄR FÖRETRÄDDA I DELEGATIONEN

Finlands Svenska Författareförening
Finlands Svenska Lärarförbund
Finlands svenska socialdemokrater
Finska Läkaresällskapet
Finska Vetenskaps-Societeten
Föreningen Brage
Geografiska Sällskapet i Finland
Juridiska Föreningen i Finland
Nordenskiöld-samfundet i Finland
Samfundet Folkhälsan
Svensk-Österbottiska Samfundet
Svenska folkskolans vänner
Svenska litteratursällskapet i Finland
Tekniska Föreningen i Finland

---

statliga stöden, vilket innebar att det formella ansvaret för Delegationen överfördes från SLS till FILI inom Finska Litteratursällskapet 2004. I praktiken har arbetet i stort sett fortsatt som förut inom ramen för ett samarbetsavtal mellan SLS och Finska Litteratursällskapet. FILI ställer kvalificerad, litteraturkunnig personal till delegationens förfogande för beredning och samordning av arbetet, medan SLS kanslichef fungerar som sekreterare för delegationen.

Blickar vi mot framtiden skall jag citera Ragnar Mannils slutord i den ovan nämnda historiken, som ingår i *Historiska och litteraturhistoriska studier* 69 (1994): "Också i fortsättningen vill delegationen kämpa för boken som en hävstång för vårt lands utveckling till lycka och välstånd." ■

HÅKAN ANDERSSON

Håkan Andersson är ordförande för Delegationen för den svenska litteraturens främjande.

Information om hur man söker Delegationens stöd finns på:
www.finlit.fi/fili/sv/stod/svensksprakig-skonlitteratur-i-finland/
www.finlit.fi/fili/sv/stod/svensksprakig-facklitteratur-i-finland/

Pris

Vid sällskapets årshögtid den 5 februari 2014 utdelades 250 000 € i litterära pris.

Karl Emil Tollanders pris

Karl Emil Tollanders pris om 40 000 € och den Tollanderska medaljen tillföll professor Bo Lönnqvist. Han, om någon, har samlat vittnesbörden om den svenska kulturen i Finland. Med sin omfattande och mångsidiga produktion har han förmedlat kunskap om finlandssvensk kultur mellan discipliner och internationellt. Med en livsbejakande grundton skriver han både om det lokala och det allmänmänskliga, om det njutbara och det sorgliga bland såväl höga som låga. I boken *Dödens ansikte – Tro och sed bland herre och folk* visar Bo Lönnqvist att man kan skriva levande och utan dysterhet också om döden – hur den bearbetas, symboliseras och ritualiseras.

Övriga pris utdelade vid årshögtiden

Författaren Kjell Westö 18 000 €, författaren Catharina Östman 18 000 €, författaren Herman Lindqvist 18 000 €, dramaturgen Gunilla Hemming 18 000 €, fil.mag. Tuva Korsström 14 000 €, konstnären Viggo Wallensköld 12 000 €, författaren Annika Sandelin 6 000 €, illustratören Karoliina Pertamo 6 000 €, författaren Zinaida Lindén 10 000 €, författaren Sanna Tahvanainen 10 000 €, författaren Malin Kivelä 10 000 €, fil.lic. Maria Antas 10 000 €, fil.dr Sofie Henricson 10 000 €, redaktör Sofia Torvalds 10 000 €, fil.dr Martin Welander 10 000 €, författaren Elsa Boström 10 000 €, fil.dr Carolina Brown 8 000 €, pol.mag. Pia Heikkilä 5 000 € och redaktör Magnus Londen 5 000 €.

Statsrådet Mauritz Hallbergs pris

Statsrådet Mauritz Hallbergs pris om 18 000 € utdelades den 16 maj och tillföll pol.dr Harry Lunabba för hans doktorsavhandling *När vuxna möter pojkar i skolan – insyn, inflytande och sociala relationer*. Pristagarens tal vid utdelningsceremonin kan läsas på s. 52.

Stipendier och understöd

Under vintern och våren 2013–2014 har sällskapet beviljat följande stipendier och understöd.

Bo Backströms fond

Flyktningvännerna r.f. 2 000 €, Juridiska Föreningen i Finland r.f. 12 000 €, Kansalliskielten tukiyhdistys ry 2 000 €, Pohjola-Norden i Sibbo r.f. 900 €, Svenska Finlands folkting 10 000 € och Svenska Klubben i Helsingfors r.f. 56 000 €.

Ragnar, Ester, Rolf och Margareta Bergboms fond

Fil.mag. Sofia Aittomaa 21 600 €, Arbetsgruppen Heta Reitala och Pentti Paavolainen 5 000 €, fil.mag. Andreas Backa 19 800 €, pol.mag. Sophy Bergenheim 21 600 €, fil.mag. Magnus Enlund 21 600 €, Föreningen Granskaren r.f. 6 000 €, fil.dr, PhD Fredrik Hertzberg 18 000 €, fil.mag. Mikko Hiljanen 21 600 €, Historiska föreningen r.f. 15 000 €, fil.mag. Magdalena af Hällström 9 000 €, Institutet för folklivsforskning vid Åbo Akademi 3 000 €, fil.mag. Kasper Kepsu 12 000 €, fil.mag. Hanna Kivikero 1 800 €, fil.mag. Robert Lindberg 10 800 €, Mairea-stiftelsen 20 000 €, Teaterföreningen Lillan r.f. 10 000 €, fil.dr Johanna Wassholm 12 000 €, fil.mag. Mats Wickström 5 400 € och fil.mag. Mirja Österberg 9 000 €.

Albert de la Chapelles fond

För inköp av konst till Västra Nylands landskapsmuseum/Ekenäs museum 5 112,80 €.

Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond II

Historia: Arbetsgruppen Atis och Camilla 5 000 €, professor Max Engman 10 000 €, fil.mag. Henrik Forsberg 11 000 €, Föreningen Granskaren r.f. 6 000 €, docent Kenneth Gustavsson 14 500 €, Hanaholmen – Kulturcentrum för Sverige och Finland 7 000 €, fil.mag. Patrik Hettula 18 014 €, fil.mag. Matias Kaihovirta 12 000 €, fil.mag. Marcus Lepola 3 486 €, fil.dr Stefan Norrgård 26 000 €, fil.dr Mona Rautelin 26 400 €, fil.dr Kaj Sandberg 7 000 €, Stif-

telsen Aspegrens trädgård 5 000 €, Taidehistorian seura – Föreningen för konsthistoria r.f. 4 000 €, Västnyländska Kultursamfundet r.f. 20 000 € och fil.mag. Mats Wickström 12 000 €.

Miljövård: MSc Amelie Beucher 1 200 €, docent Patrik Kraufvelin 22 500 €, fil.dr Miriam Nystrand 4 500 € och Ostrobothnia Australis r.f. 1 000 € och WWF Finlands havsörnarbetsgrupp 10 000 €.

Svenska språket: Fakulteten för språk, översättning och litteratur/nordiska språk vid Tammerfors universitet 600 €, Föreningen för nordisk filologi r.f. 2 900 €, fil.mag. Maarit Hakulinen 20 000 €, Institutet för de inhemska språken 12 400 €, fil.mag. Mikko Kauko 24 000 € och fil.mag. Alexis Rancken 18 000 €.

Teknologi: fil.mag. Mathias Nyman 10 000 € och Vindkraftföreningen r.f. 12 000 €.

Teologi och kyrkohistoria: fil.mag. Minna Hamrin 12 000 €, teol.mag. Sara Medberg 10 000 € och docent André Swanström 24 000 €.

Bröderna Lars och Ernst Krogius forskningsfond

Ekon.mag. Malin Gardberg 17 400 €, ekon.mag. Henrik Keinonen 5 500 €, MSc Julia Klein 18 000 € och ekon.dr Christer Lindholm 4 000 €.

Fredrik Pacius minnesfond

Armas Järnefelt-sällskapet 16 900 euro, Finlands Svenska Sång- och Musikförbund 10 000 €, Illume Oy 15 000 €, Kungl. Musikaliska Akademien, Sverige 17 000 €, Kypron Prinsessa ry 5 000 €, forskarna Mikko Nisula och Jani Kyllönen 12 000 €, Kungl. Gustav Adolfs Akademien 15 000 € och Föreningen för Helsingfors Historiedag 34 000 €.

Hjördis och Arvid Standertskjöld's minnesfond

Fil.mag. Daniela Floman 15 000 €.

Carl-Johan von Troils minnesfond (resestipendium)

Med.kand. Matilda Juusola 2 200 €, med.kand. Karin Pusa 1 500 € och med.kand. Katarina Tötterman 2 000 €.

Christian och Constance Westermarcks fond

Litteraturbanken, Sverige, 33 500 €.

Historiska nämnden

Fil.mag. Nina Johansson 21 600 €, fil.dr Mona Rautelin 3 300 € och pol.mag. Janne Väistö 9 000 €.

Litteraturvetenskapliga nämnden

Fil.lic. Olga Engfelt 7 200 €, fil.mag. Maria Renman 7 200 €, fil.mag. Katja Sandqvist 7 200 € och fil.dr Arne Toftegaard Pedersen 14 000 €. Nämndens pro gradu-pris om vardera 1 000 € tilldelades fil.mag. Patrik Aaltonen och fil.mag. Jenny Wikström.

Samhällsvetenskapliga nämnden

Pol.dr Andreas Fagerholm 7 000 €, pol.mag. Ingrida Gri-gaityte 6 500 €, pol.mag. Julia Klein 18 000 € och pol.dr Carl-Gustav Lindén 3 500 €.

Språkvetenskapliga nämnden

Fil.mag. Ludvig Forsman 500 € (resebidrag), fil.mag. Pia Hirvonen 10 000 €, fil.dr Viveca Rabb 655 € (resebidrag), fil.mag. Eveliina Tolvanen 550 € (resebidrag) och fil.mag. Anne-Maj Åberg 22 000 €. Nämndens pro gradu-pris om 1 000 € tilldelades fil.mag. Aleksina Puro.

Traditionsvetenskapliga nämnden

Fil.dr Johanna Björkholm 7 400 €, fil.mag. Marcus Lepola 6 600 € och fil.mag. Jakob Löfgren 8 000 €. Nämndens pro gradu-pris om 1 000 € tilldelades fil.mag. Liselotte Harjulin.

Vikten av att vårda de sociala banden

Pol.dr Harry Lunabbas tal vid prisutdelningen den 16 maj 2014

UTMANINGEN FÖR EN ETNOGRAFISK forskare är att få tillträde till ett inre perspektiv i den sociala omgivning man ämnar utforska. I mitt fall handlade det om en utmaning att få tillträde till högstadieskolans vardag, att få betrakta och analysera högstadieskolan inifrån. Jag samlade in material till min doktorsstudie *När vuxna möter pojkar i skolan – insyn, inflytande och sociala relationer* i två högstadieskolor i Helsingfors under skolåret 2008–2009. Genom deltagande i de vardagsaktiviteter som pojkar idkar i skolan ville jag etablera en naturlig position bland pojkarna; upptäcka och utforska vad det innebär att vara pojke i dagens högstadieskola och få insyn i hurdana utmaningar pojkar möter i sin skolvardag.

En etnografisk forskare kan ofta i efterhand identifiera olika slags händelser som haft en central betydelse för hur den etnografiska beskrivningen framställts. När det gäller min studie finns det säkert flera händelser som kunde lyftas fram som betydelsefulla eller speciellt minnesvärda. Det finns dock en händelse som inte fick utrymme i min avhandling, men som jag här vill inleda med.

Händelsen utspelade sig under en gymnastiklektion som gick av stapeln på en idrottspark nära skolan som jag har kallat Tallinge samskola. Det var tidig förmiddag och pojkgruppen bestående av två klasser i årskurs åtta samlades vid idrottsplanen. Pojkarnas gymnastiklärare befallde ”oss pojkar” att värma upp med att springa upp för en kulle som låg strax bredvid idrottsplanen. Jag slog följe med en grupp på mellan fem och sju killar och joggade tillsammans med dem uppför kullen. I stället för

att springa ner samma väg som vi kom, valde gruppen att gå längs med en stig som gick bakom kullen, ner till idrottsplanen. När vi gått en bit neråt längs med stigen och var utanför lärarens synhåll, vände sig en av pojkarna till mig och frågade försynt: – Är det okej om vi röker?

Där var jag, bakom en kulle, utanför lärarens synhåll och upptäckte vardagen i skolan – så som den utspelar sig bland pojkar i högstadiet. Genom mitt etnografiska deltagande hade jag erbjudits tillfälle att bevittna hur pojkar smygröker för sin gymnastiklärare; en händelse som av allt att döma är en ”naturligt” förekommande företeelse bland en del pojkar i högstadieskolan. Det var sannerligen ett tillfälle att betrakta pojkarnas vardag i skolan från ett inifrån perspektiv.

Utan närmare eftertanke eller någon djupgående analys, besvarade jag frågan lika kortfattat som frågeställaren hade ställt den: – Det går nog inte för sig. Det var inte ett genomtänkt svar, utan snarare en spontan reaktion från min sida; en reaktion sammankopplad med någon slags vuxen självbevaringsdrift. Det går ju inte för sig att jag som vuxen, som forskningsledig socialarbetare, som representant för det ärorika Helsingfors universitet, låter pojkar smygröka under en gymnastiklektion. Även om jag med hänseende till min metodologiska ambition kunde argumentera för betydelsen av att ta del av pojkarnas vardag i skolan så som den ter sig ”på riktigt”, förmådde jag mig inte att aktivt tillåta pojkarna röka. Trots att jag idkade motsvarande aktiviteter som pojkarna, trots jag hade klätt mig i idrottskläder och deltog som en aktiv deltagare i pojkarnas

» En god eller förtroendefull vuxen skapar förtroende också genom sina förutsättningar att kunna agera.”

gymnastik, var jag fortsättningsvis en vuxen och inte en pojke. En pojke skulle inte ha blivit tillfrågad i sammanhanget huruvida det var okej att man rökte. En pojkes konstaterande att det inte går för sig, skulle knappast heller ha förhindrat de andra pojkarna från att röka. Jag fick frågan uttryckligen av den anledningen att jag var en vuxen.

Denna händelse fick mig att reflektera över vad det i själva verket innebär att vara vuxen. Dessa reflektioner föranledde dels att jag började ifrågasätta huruvida det överhuvudtaget är möjligt för en vuxen att uppnå en genuin deltagarposition bland barn och ungdomar – som vissa av mina främsta forskarförebilder har antytt i sina metodologiska beskrivningar. Men ännu viktigare, med tanke på hur studien utformade sig, var att jag mer och mer började reflektera över hur relationen till pojkar präglas av det faktum att man är vuxen och vilka förväntningar pojkar ställer på oss vuxna. För att få svar på detta tydde jag mig till sociologen Thomas J. Scheffs teori om sociala band. Scheffs teori om sociala band erbjuder en begriplig modell för att gestalta relationer. Modellen bygger i sin enkelhet på att identifiera lösa och spända band mellan människor i samspel. En fungerande trygg relation handlar enligt teorin om en balans där det sociala bandet varken är för löst eller för spänt.

När jag diskuterade med pojkar om vad som kännetecknar en god eller trygg vuxen ansåg de flesta elever att en god vuxen skall framstå som tillräckligt avslappnad. En avslappnad vuxen är en person som är tillgänglig och tillmötesgående, till skillnad från en för sträng och otillgänglig vuxen. Men det

räcker inte bara med att den vuxna är avslappnad, utan det framgick att också en annan egenskap är viktig med tanke på förtroende. En god eller förtroendefull vuxen skapar förtroende också genom sina förutsättningar att kunna agera. Om det uppstår problem vänder man sig gärna till en vuxen som så att säga *kan göra något åt saken*. Två av de intervjuade pojkarna, Ibrahim och Mohammed, redogjorde för denna egenskap på ett beskrivande sätt. Vi diskuterade vem de skulle vända sig till i en situation där de blev utsatta för mobbning. En av nyckelpersonerna i detta sammanhang var en liten oväntad karaktär i skolans persongalleri.

Ibrahim: Ja har märkt att dom som e så där slappa. Dom säger bara typ att ja ska undvika dom (som mobbar). De e bättre att gå ti vår kemilärare.

Mohammed: De e sant!

Ibrahim: Eller vår biologilärare eller nån sån.

Mohammed: Just det.

Kemiläraren i skolan var en karaktär som jag aldrig lärde känna, men hon var en person som de flesta uppfattade som sträng, och jag kan medge att också jag var lite rädd för henne. Tommi Hoikkala och Petri Paju har i sin etnografiska studie framlagt en beskrivande benämning på den ideala vuxna i skolan. Det finska begreppet *rento kurinpitäjä* saknar en direkt motsvarighet i svenskan, men kunde översättas till något som ”den schysta gränssättaren”. Det handlar om en vuxen som är schyst och till-

mötesgående – tillräckligt mjuk för att ge utrymme för den andra samt mjuk nog för att upplevas som behaglig och välkomnande. Men det räcker som sagt inte bara med det. Det gäller också att man som vuxen har auktoritet och en förmåga att upprätthålla vissa gränser. Thomas, lärare i gymnastik i Råberga grundskola, beskrev hur dessa sammansatta egenskaper kommer till uttryck i praktiken:

Då har man lyckats bra när det är så där att man kan vara avslappnad och vara så där att vara hygglig mot elever och så här. Men sen när de börjar och blir för högljudda och lite för stökiga, så om man då säger till så där som, att hej nu skärper vi oss lite, utan att man behöver att man själv behöver bli någo rabiät eller något. Att man kan lugnt säga något att hej, nu skärper vi oss. Och då fattar de att nu menar han allvar och nu lugnar man ner sig.

Scheffs teorin om sociala band kan tillämpas förutom vid analys av det vardagliga samspelet mellan individer, också som en modell för analys av relationer mellan grupper och kategorier i samhället. Jag vill här också framlägga en lite bredare samtidsanalys inspirerad av ett anförande som barndomssociologen Jens Qvortup gav i samband med en barndomsforskningskonferens i Åbo sommaren 2008. Min avsikt är att försöka ge en analys av hur det ligger till med vuxnas relationer inte bara till pojkar utan till barn och ungdomar i allmänhet.

Som Jens Qvortup konstaterade sommaren 2008 – aldrig någonsin har det individuella barnet

varit så heligt och uppskattat som nu. Det individuella barnet uppmärksammas både som aktör och expert. I många familjer är det barnen som väljer vilken mat familjen äter, vilken bil man köper eller vilka resplaner man gör upp för sommarlov. Barnen har egna rum, som de får inreda hur de vill. Barnens rum har ofta ett överflöd av prylar och leksaker. Det finns uttalade normer för hur viktigt det är att uppmärksamma det individuella barnet och dess individuella behov. Vuxna ägnar tid åt att både utvärdera och planera för det individuella barnet, för att just det enskilda barnet – föräldrarnas ögonsten – skall ha det så bra som möjligt. Det individuella barnet är i vår tid så skört att barnet helst skall bemötas av högt utbildade pedagoger eller andra pålästa barnexperter. För risken är att den oinsatta vuxna, som saknar den senaste kunskapen om barnets sköra väsen, kan agera fel i mötet med det individuella barnet. I mötet med den professionella och det individuella barnet ligger fokus på upprätthållandet av ett mjukt band till barnet. Och fördömet för det mjuka professionella bemötandet är ofta den hänsynsfulla barnterapeuten med en djup psykologiskt förståelse för vad just det individuella barnet behöver.

Paradoxen är att förhållningssättet till det kollektiva barnet är helt motsatt än förhållningssättet till det individuella barnet. Aldrig förr har det varit lika tillåtet eller nödvändigt att spara på barnens bekostnad. Just nu är den ekonomiska krisen så påtaglig att det kollektiva barnet får finna sig i större dagis- och skolgrupper. Nu får det vara slut med

Prismotivering för

Pol.dr Harry Lunabba premierades för doktorsavhandlingen *När vuxna möter pojkar i skolan – insyn, inflytande och sociala relationer* (Helsingfors universitet 2013). Syftet med Lunabbas avhandling är att med etnografisk metod och deltagande observation komplettera den kvantitativa forskning som ständigt visar att pojkar presterar sämre än

Pol.dr Harry Lunabba, universitetslektor vid Svenska social- och kommunalhögskolan, är årets mottagare av Mauritz Hallbergs pris. Foto: Peik Henrichson

» Medan bemötandet av det individuella barnet präglas av en strävan att bevara ett tillräcklig (öd)mjukt socialt band präglas bemötandet av det kollektiva barnet av ett uttalat behov av ett spändare grepp.”

subjektiv rätt till dagvård, barnbidrag eller hemvårdsstöd. Det kollektiva barnet skall inte vara en belastning för arbetsmarknaden eller ett hinder för den flexibla arbetstagaren. Det kollektiva barnet måste också begränsas och kontrolleras. Den mest oinsatta vuxna kan påtala det närmast självklara behovet av att införa kollektiva drogtester i skolan, skapa regler för utgångsförbud och att överhuvudtaget skärpa greppet för att motverka den dekadens som påstås spridas bland barn och ungdomar. Vi lever dessutom i en tid där det är legitimt att utesluta det kollektiva barnet från offentliga utrymmen som kaféer eller restauranger. Det kollektiva barnet skall inte fritt flockas på shoppingcenter. Det är

legitimt för en vuxen att kräva barnfria hotell och flyg. För den vuxna har rätt att vistas i omgivningar ostörd, utan att behöva konfronteras med det kollektiva barnet.

Medan bemötandet av det individuella barnet präglas av en strävan att bevara ett tillräcklig (öd)mjukt socialt band präglas bemötandet av det kollektiva barnet av ett uttalat behov av ett spändare grepp. Man kan dock skönja en övergripande emotionell nyans som förekommer i vuxnas relation både till det individuella barnet och det kollektiva barnet; känslan av osäkerhet och rädsla. Det finns en rädsla för att bemöta det individuella sköra barnet på fel sätt och hellre hänvisar man barnet

statsrådet Mauritz Hallbergs pris 2014

flickor i skolan. Temat är både aktuellt och angeläget. Forskaren rör sig i klassrummet, på skolgården, i lärarrummet och hos kuratorn i syfte att notera både elever som märks och sådana som förblir osynliga för de vuxna. Pojkar som är aktiva och tar plats får lätt uppmärksamhet. Detsamma gäller också pojkar som är påfallande tysta. De väcker oro och sympati och detta leder till åtgärder. De ”vanliga” pojkarnas brist på intresse för och trivsel i skolan förblir oupptäckt. Lunabba är metodiskt uppfinningsrik, och av-

handlingen har mycket att ge forskare som anlägger etnografiska perspektiv inom andra forskningsområden. Undersökningens resultat har också betydelse för de vuxnas arbete i skolan och i utbildningen av blivande lärare och kuratorer. Vad man kan lära sig av Lunabba är när och hur en relation möjliggör ett konstruktivt bemötande som kan leda till att eleven växer och förändras på ett positivt sätt. Ursäkten att ”pojkar alltid är pojkar” är alltså mer än lovligt klen och måste förkastas. ■

» Kanske det är den kollektiva vuxna som är i behov av att granskas med motsvarande frenesi som vi valt att granska barnen. Kanske den påtalade pojkkrisen i själva verket inte handlar om en pojkkris, i stället kanske det är vuxna som är i kris.”

till experten, alternativt gömmer sig bakom den expertbefattning och de befogenheter man som expert har. Jag har förundrat mig över det plötsliga behov som representanter för lärarkåren har framlagt, nämligen behovet att öka de lagstadgade befogenheterna att bemöta besvärliga barn i skolan. Den förtroendefulla vuxna läraren med sin vuxna auktoritet ersätts med myndighetsrepresentanter med myndighetsbefogenheter. Likaväl finns det en rädsla och en osäkerhet inför konfrontationer med det kollektiva barnet, dess krav och dess behov. Att det offentliga stödet framöver skall riktas bara till de mest behövande barnen, är ett effektivt sätt att slippa se de mest behövande, om man själv kan tillgodose sina egna och sina närmastes behov av vård och stöd inom den privata sektorn – för en rimlig subventionerad kostnad. Därmed är det kollektiva barnet inte en gemensam angelägenhet för alla vuxna, utan en angelägenhet för vissa vuxna.

Beskrivande för vår tid är dessutom hur barnen är föremål för en omfattande debatt och problematisering. Men samtidigt som barndomen problematiseras, saknas analys av vuxendomen. Föräldraskapet är i och för sig, precis som det individuella barnet, förknippat med en hel massa normativa förväntningar. Som många barndomssociologer konstaterat i sin kritik mot traditionell barnforskning, framställs barn som outvecklade och halvfärdiga, föräldrar och framför allt mammor som ofullstän-

diga och bristfälliga, medan vuxendomen framläggs som en fulländad mänsklig nivå. Men vet vi i själva verket vad det innebär att vara vuxen?

Kanske det är den kollektiva vuxna som är i behov av att granskas med motsvarande frenesi som vi valt att granska barnen. Kanske den påtalade pojkkrisen i själva verket inte handlar om en pojkkris, i stället kanske det är vuxna som är i kris. Det kunde förklara varför vuxna tenderar att skjuta fram vuxenlivet så långt i framtiden som möjligt. Det kunde också förklara varför vuxna har ett växande behov av experter och myndigheter. Kanske det är just på grund av de vuxnas oförmåga att uppträda som gränssättare både för barn och för dem själva som vi befinner oss i en situation där de resurser vi har till vårt förfogande inte räcker till? Kanske den egentliga krisen handlar om att vuxna tappat förmågan att tillmötesgå varandra och i stället valt ett samhälle med växande klyftor mellan människor.

Thomas J. Scheff skriver: "... sociala band som inte byggts upp, vårdats eller korrigerats – är skadade." Det är kanske just det som vi missat i vår strävan att förnya välfärdssamhället. Vi har fokuserat på problemen: problemen med hälsan, med alkoholen, med pojkarna. Vi har inte byggt upp, vårdat eller korrigerat våra sociala band varken till pojkar eller flickor. Vi har inte heller värnat om våra relationer till varandra. ■

Årsmötet

SLS styrelse har fått två nya medlemmar. På årsmötet den 10 april 2014 invaldes Mona Forsskåhl och Johannes Brusila i styrelsen. Mona Forsskåhl är professor i nordiska språk vid Tammerfors universitet. Hon efterträder professor Marika Tandefelt som inte ställde upp för återval. Johannes Brusila är professor i musikvetenskap vid Åbo Akademi. På styrelseposten efterträder han professor Ann-Mari Häggman som inte ställde upp för återval. Årsmötet återvalde styrelsemedlemmarna Anna-Maria Åström och Fred Karlsson för perioden 2014–2016.

Till ny medlem i SLS finansråd invaldes advokaten Johan Aalto efter förvaltningsrådet Olof Olsson som inte ställde upp för återval. Årsmötet kallade professor Max Engman och professor Nils Erik Villstrand till hedersmedlemmar i Svenska litteratursällskapet.

Vid styrelsens konstituerande möte den 24 april 2014 återvaldes professor Fred Karlsson till ordförande för det komman-

Professorerna Mona Forsskåhl och Johannes Brusila (i mitten) valdes på årsmötet till nya medlemmar i SLS styrelse. Johan Aalto (t.h.) valdes till ny medlem i SLS finansråd.

de verksamhetsåret, professor Clas Zilliacus återvaldes till vice ordförande och professor Tom Moring valdes till sekreterare efter Marika Tandefelt. Kommerserådet Magnus Bargum fortsätter som skattmästare. ■

Bo Lönnqvist belönades med Tollanderska priset

I samband med SLS årshögtid den 5 februari utdelas pris till framstående författare, vetenskapsutövare och konstnärer. Det största priset om 40 000 euro och den Tollanderska medaljen tilldelades i år professor Bo Lönnqvist. Han, om någon, har samlat vittnesbörden om den svenska kulturen i Finland. Med sin omfattande och mångsidiga produktion har han förmedlat kunskap om finlandssvensk kultur mellan discipliner och internationellt. Med en livsbejakande grundton skriver han både om det lokala och det allmänmänskliga, om det njutbara och det sorgliga bland såväl höga som låga.

På grund av en utlandsvistelse kunde professor Lönnqvist inte delta SLS årshögtid. Priset och medaljen överräcktes till honom vid en separat ceremoni den 20 mars. En lista över de övriga pristagarna finns på s. 50 och på www.sls.fi. ■

Mottagaren av årets Tollanderska pris professor Bo Lönnqvist (t.h.) diskuterar med dipl.ekon. Ingmar Tollander, representant för donatorssläkten, i samband med prisutdelningen.

SLS hus i Helsingfors stängs för renovering

Under sommaren och hösten 2014 genomgår SLS hus på Riddaregatan 5 en omfattande renovering. Kundbetjäningen vid arkivet och biblioteket är stängd från den 2 juni och öppnas på nytt mot slutet av året. Under den här tiden kan begränsad kundbetjäning ges per e-post eller telefon, men inga kundbesök kan tas emot. Arkivet och biblioteket nås per telefon 09 618 777. Utlåningen av arkivpedagogiskt material (*Arkivväskan* och *Krigets barn*) för skolorna fortsätter som normalt även under renoveringen.

Vi beklagar de olägenheter renoveringsarbetet innebär för våra kunder. Kundbetjäningen vid arkivenheten i Vasa fungerar normalt. ■

Ann-Marie Ivars belönad av Svenska Akademien

Ann-Marie Ivars

Språkvetaren, professor emerita Ann-Marie Ivars har tilldelats Blomska stipendiet på 50 000 kronor. Stipendiet utdelas av Svenska Akademien vartannat år och ges till "personer, vilka på ett mera framträdande sätt gjort sig förtjänta om svenska språkets rykt och ans". Ann-Marie Ivars medverkar i SLS språkprojekt *Svenskan i Finland – i dag och i går*. Hon är huvudförfattare till boken om det talade språket, som är en av de tre planerade volymerna inom projektet. ■

Utnämning vid SLS

Kristina Linnovaara

Fil.dr Kristina Linnovaara har utnämnts till ny arkivchef på SLS. Hon tillträdde den 1 april 2014. Linnovaara har en lång och mångsidig erfarenhet av arbete inom en minnesorganisation. Hon har arbetat vid Nationalbiblioteket sedan 1998 bland annat som kulturkoordinator och som ledare för verksamhetsenheten för forskningssamarbete och allmän administration. Hon är medlem i den nationella utvärderingsgruppen inom bibliotekssektorn för samhälleligt inflytande. Hon efterträder Mikael Korhonen som avgår med pension. ■

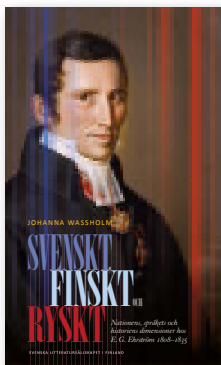
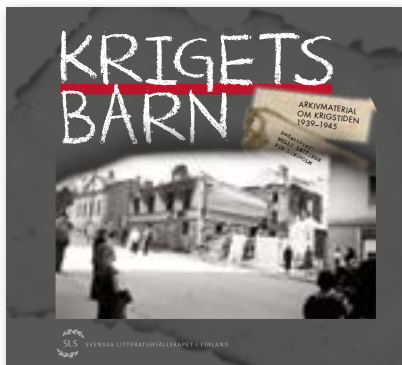
Hemmafruar i strålkastarljus

Folkloristen, fil.dr Lena Marander-Eklunds bok *Att var hemma och fru. En studie av kvinnligt liv i 1950-talets Finland* lanserades stort på Villa Hagasund i Helsingfors den 1 april. Marander-Eklund berättade om hemmafruarnas liv och SLS kommunikationschef Gunilla Löfstedt-Söderholm läste utdrag ur de intervjuade kvinnornas berättelser. Utgivningen skedde i tidsenligt inramning i Helsingfors stadsmuseums utställning *Rasvaletti* med fotografier från 1950-talet. Boken presenteras på nästa sida. ■

Lena Marander-Eklund (t.h.) och Gunilla Löfstedt-Söderholm vid lanseringen av boken Att vara hemma och fru.

NYA BÖCKER FRÅN SLS

VÅREN 2014

LENA MARANDER-EKLUND

Att vara hemma och fru

*En studie av kvinnligt liv i
1950-talets Finland*

Att vara hemma och fru handlar om livet som hemmafru i det efterkrigstida Finland. Lena Marander-Eklund låter i boken kvinnorna själva komma till tals och studerar deras berättelser om sina liv. Hon visar hur dessa speglar och kommenterar utvecklingen i det finländska samhället från 1950-talet och framåt. Återuppbyggnaden efter kriget ledde till ett ökat behov av arbetskraft, och man satsade på yrkesutbildning även för kvinnor. Samtidigt betonades kvinnans roll som mor och emotionellt centrum i familjen. Under 1960- och 1970-talen kom denna syn att ifrågasättas, vilket ställde hemmafruaras livsval i ett nytt ljus.

296 s., häftad, illustrerad. Pris ca 34 €
ISBN 978-951-583-273-3

Krigets barn

Red. Nelly Laitinen & Pia Lindholm

Krigets barn är en arbetsbok som är tänkt att komplettera högstadiets undervisning i historia och modersmål, men den lämpar sig också för bl.a. svenskundervisning, som minnesbok och som underlag för diskussion. Boken utkom våren 2013 för utlåning till skolor, men ges nu ut i en reviderad och utökad upplaga. Den består av delarna "I Finland" och "Till Sverige", och bygger på originalhandlingar i Svenska litteratur-

sällskapets arkiv. Skoluppsatser, fotografier, teckningar, brev, dagboksanteckningar, tidningsurklipp och andra dokument belyser krigets vardag, evakueringarna, arbetsplikten, talkoarbetet och barnförflyttningarna.

110 s., häftad, illustrerad. Pris ca 24 €
ISBN 978-951-583-276-4

JOHANNA WASSHOLM

Svenskt, finskt och ryskt

*Nationens, språkets och historiens
dimensioner hos E.G. Ehrström 1808–1835*

Eric Gustaf Ehrström (1791–1835) var lektor i ryska vid akademien i Åbo och blev kyrkoherde i S:t Katarina svenska församling i S:t Petersburg. Han var en av de tidigaste förespråkarna för finskan som nationalspråk men hävdade också att kunskaper i ryska var en nationalnödvändighet i Finland. I det mångspråkiga S:t Petersburg såg han det däremot som sin uppgift att försvara det svenska modermålet. Vad beror det på att en individ i olika situationer betonar det nationella på olika sätt? Hur byggs egentligen nationella identiteter upp? Utifrån begreppet identifikation undersöker Johanna Wassholm hur E.G. Ehrström under olika tider och i olika roller såg på finskt, svenskt och ryskt samt på förhållandet mellan språk, nation och historia. Särskilt aktuella blev de här frågorna efter 1809 när Finland skildes från Sverige och blev en del av det stora ryska imperiet. Vad var det storfurstendömet Finland och dess invånare egentligen blev?

217 s., häftad, illustrerad. Pris 34 €
ISBN 978-951-583-190-3

Musik

KATARINA KVARNSTRÖM
OCH GNISTRA

I himmelen

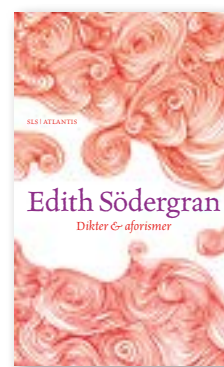
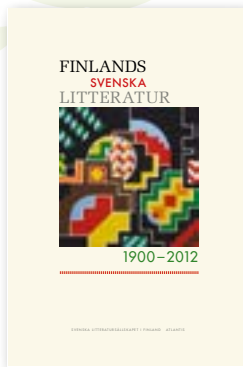
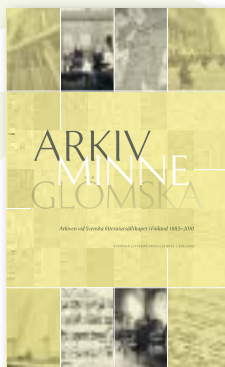
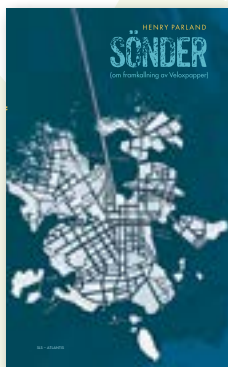
Folkliga koraler

"Med den här skivan hoppas jag väcka intresse för de finlands-svenska folkliga koralerna som har fallit i glömska", berättar Katarina Kvarnström. I gruppen GNISTRA sammanstrålar hennes vackra och höga sopranröst med Marianne Maans (fiol och sång), Sinikka Kontios (sång, kantele och harmonium) och Matti Kontios (kantele, nyckelharpa och bas) gedigna folkmusikerskap. Det är mångsidigt, virtuost och uttrycksfullt. Skivan är ett samarbete mellan IMU – Inkoon musiikki och SLS/Finlands svenska folkmusikinstitut.

IMU-CD 141 Pris 18 €
Skivan kan beställas från SLS/Finlands svenska folkmusikinstitut
(folkmusik@sls.fi, tfn 06-319 5600)

NYA BÖCKER FRÅN SLS

HENRY PARLAND

Sönder

(om framkallning av Veloxpapper)

Henry Parlands (1908–1930) enda roman *Sönder* är den finlandssvenska modernismens urbanaste och mest ultramoderna roman. Liksom många modernister var Parland intresserad av ny teknik och därför är fotograferingstekniken ett sidospår i romanen. Men egentligen är det en klassisk kärlekshistoria förlagd till 1920-talets Helsingfors, med dansrestauranger, förbudslag, skuldsedlar, krapula och en för tidig död. Parland skrev *Sönder* för en romantävling men hann inte få den helt färdig. Den utkom första gången postumt i prosautgåvan *Återsken* 1932. I den nya utgåvan av romanen från 2005, som nu ges ut i pocket, kan man läsa texten sådan som Parland själv utformade den. Per Stam har restaurerat texten utgående från originalmanuskriptet och bidrar också med ett förord om Parland och bokens tillkomst.

146 s., pocket. Pris ca 7 €
ISBN 978-951-583-277-1

CAROLA EKREM, PAMELA GUSTAVSSON,
PETRA HAKALA & MIKAEL KORHONEN

Arkiv, minne, glömska

Arkiven vid Svenska litteratursällskapet i Finland 1885–2010

Arkivet – dokumentationen av det svenska kulturarvet i Finland – har varit en av Svenska litteratursällskapets hörnstenar sedan starten 1885. Det här är historien om hur arkivet har skapats och utveckats, hur traditions- och språkmaterial har samlats in

och hur historiska och litteraturhistoriska samlingar har tillförts genom donationer och förvärv. Boken visar hur vetenskapliga och ideologiska överväganden, personliga intressen och sociala kontakter – ibland även schismer – bidragit till att forma arkivet och påverka den bild arkivmaterialet ger av den svenska kulturen i Finland. Principiella beslut har styrt valet av teman i stort. I praktiken har arkivarier, insamlare, meddelare och donatorer ställts inför konkreta frågor om vad som ska samlas in och sparas. Svaren har skapat den kulturskatt som finns i dag och gett oss en källa till vårt gemensamma minne – men också bidragit till att somligt fallit i glömska.

491 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 38 €
ISBN 978-951-583-258-0

HÖSTEN 2014

Finlands svenska litteratur 1900–2012

Red. Michel Ekman

Hur och varför blev den svenska litteraturen i Finland finlandssvensk? Boken följer den finlandssvenska litteraturens utveckling från sekelskiftets litterära nystart och modernisternas tio- och tjugotal till dagens författare som Monika Fagerholm och Kjell Westö. Den utgår från en bred syn på litteraturen och lyfter även fram barn- och ungdomslitteratur, rese- och folklivsskildringar, essäer och memoarer. Av standardverket *Finlands*

svenska litteraturhistoria, som utkom 1999–2000 i två band (utg. Johan Wrede och Clas Zilliacus), utges nu de avsnitt som behandlar 1900-talet i en förkortad och uppdaterad version. En stor del av texterna om tiden efter 1975 är nyskrivna. Boken avslutas med en essä om den finlandssvenska litteraturen mellan svenskt och finskt av professor Clas Zilliacus. Den utkommer också på tyska i samarbete med förlaget Kleinheinrich.

Ca 370 s., häftad, illustrerad. Pris ca 36 €, utkommer i augusti
Utges i samarbete med Atlantis
ISBN 978-951-583-272-6

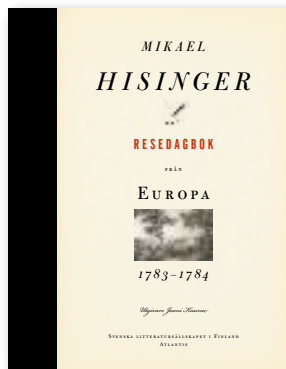
Historiska och litteraturhistoriska studier 89

Red. Jennica Thylin-Klaus & Julia Tidigs

100-årsminnet av Tove Janssons födelse uppmärksammas med artiklar av Sirke Hoppo och Björn Sundmark samt med essäer av Maria Antas, Tuula Karjalainen och Boel Westin. Claes Ahlund behandlar i en artikel Joel Rundt som österbottnisk naturdiktare. Tarja-Liisa Luukkanen studerar i sin artikel de svenskspråkiga teologerna i Lördagssällskapet och deras plats i den teologiska lärdoms historien. Krister Nordberg behandlar i en essä på vilket sätt föreningen mellan Sverige och Norge 1814 skildrades i dikter. I föredraget från litteratursällskapets årsfest uppmärksammar Clas Zilliacus 100-årsminnet av författaren Guss Mattssons död. Från och med i år publiceras i HLS dels artiklar som har genomgått extern sakkunniggranskning, dels essäer.

Ca 180 s., häftad, illustrerad. Pris ca 28 €, utkommer i augusti
ISBN 978-951-583-281-8

NYA BÖCKER FRÅN SLS

EDITH SÖDERGRAN

Dikter och aforismer

I denna pocketvolym ingår alla kända dikter och aforismer som Edith Södergran skrev på svenska. Volymen baserar sig på den textkritiska utgåvan med samma titel, som ingår i hennes *Samlade skrifter* (1990). Tidigare utgåvor har baserat sig på Gunnar Tideströms *Samlade dikter* (1949) där dikternas ordningsföljd ändrats och ett flertal dikter saknas.

Ca 350 s., pocket. Pris ca 7 €, utkommer i september
Utges i samarbete med Atlantis
ISBN 978-951-583-278-8

MARTIN WELANDER

Grå verklighet, gyllne fantasi

Skapandets problematik i R. R. Eklunds aforistiska författarskap

R. R. Eklunds (1895–1946) djupt personliga och kompromisslösa författarskap är i dag nästan okänt för en större läsekrets. Syftet med denna bok är att ge en helhetsförståelse för R. R. Eklunds aforistiska författarskap, där en övergripande tematik är skapandets problematik och Eklunds kluvna konst- och livssyn. Två specifika teman som lyfts fram är regressionsfantasin och barnets perspektiv på världen. Dessutom diskuteras den sublimes upplevelsen, som anknyter till natursynen i Eklunds författarskap och den estetisk-idealistiska tradition han relaterar till, samt kampen med skrivandet och skapandet. Boken är den första större vetenskapliga studien om R. R. Eklund.

Ca 280 s., häftad, illustrerad. Pris ca 36 €, utkommer i oktober
ISBN 978-951-583-274-0

Ultra och Quosego

Red. Lisen Sundqvist

Tidskrifterna *Ultra* och *Quosego* levde ett kort men intensivt liv. Flerspråkiga *Ultra* utkom med sju nummer 1922 och *Quosego* med fyra tjocka häften 1928–1929. Tidskrifterna fungerade som språkrör för den expressionistiska modernism som under det kosmopolitiska finländska 1920-talet samlade nya konstnärliga strävanden. Medverkande var modernistberömdheter som Edith Södergran, Elmer Diktonius, Gunnar Björling, Hagar Olsson och Henry Parland. Utgåvan innehåller en inledande essä av Clas Zilliacus. Den utges i faksimil och ingår i Vitterhetskommisionens klassikerserie.

Ca 500 s., häftad. Pris ca 24 €, utkommer i september
Utges i samarbete med Atlantis
ISBN 978-951-583-171-2

MIKAEL HISINGER

Resedagbok från Europa 1783–1784

Utg. Jouni Kuurne

Den unge fortifikationsofficeren Mikael Hisinger begav sig 1783 på en studieresa till kontinenten tillsammans med officerskollegan Carl Råbergh. Under sin *grand tour* skulle de främst studera befästningsverk, men de bekantade sig också med järnbruk, civil arkitektur, antik konst och trädgårdar. En av de starkaste upplevelserna var parken Ermenonville utanför Paris, anlagd i den nya engelska stilen. En del av intrycken från resan omsatte Hisinger senare i praktiken på Fagervik i Västra Nyland,

där han blev brukspatron efter sin far och anlade en park i engelsk stil. Resedagboken utges med kommentarer.

Ca 400 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 40 €, utkommer i september
Utges i samarbete med Atlantis
ISBN 978-951-583-246-7

JULIA DAHLBERG & JOACHIM MICKWITZ

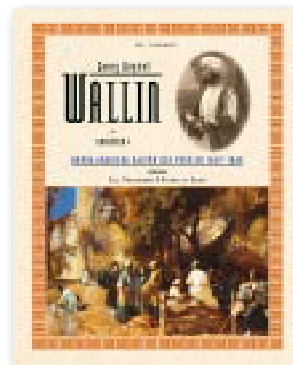
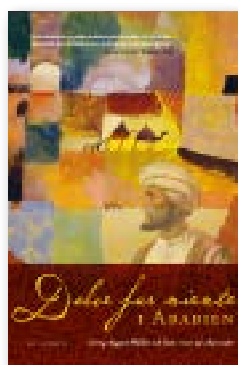
Havet, handeln och nationen

Släkten Donner i Finland 1690–1945

Boken följer släkten Donners fascinerande öden under tvåhundra femtio år, från den tyske hantverkarsonen Jochim Donners ankomst till den svenska staden Nyen och senare Gamlakarleby i slutet av 1600-talet fram till dramatiken under andra världskriget. Släkten omvandlades efter hand från en betydande österbottnisk handelssläkt till en nationell kultursläkt med ett starkt engagemang inom vetenskap, politik och industri. Via centrala personer inom släkten ger boken en inblick i avgörande händelser i landets och släktens historia från första parkett. Också kultur och vardagsliv får sin belysning, liksom det specifikt donnerska idéarvet och släkttraditionen. Boken är rikt illustrerad.

Ca 350 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 40 €, utkommer i oktober
ISBN 978-951-583-282-5

NYA BÖCKER FRÅN SLS

TOMI MÄKELÄ

Friedrich Pacius. Ein deutscher Komponist in Finnland

Mit einer Edition der Tagebücher, Briefe und Arbeitsmaterialien von Silke Bruns

Fredrik Pacius, violinist, kompositör och dirigent av nordtysk härkomst, var en central gestalt i finländskt musikliv under 1800-talet och tonsatte bl.a. den finska nationalhymnen. Tomi Mäkeläs studie av Pacius liv och verk, tidigare utgiven av SLS i svensk översättning, utkommer nu på originalspråket tyska. Boken innehåller också en kommenterad utgåva av Pacius efterlämnade skrifter – dagböcker, brev och andra värdefulla dokument – som är betydligt mer omfattande än det urval som presenterades i den svenska upplagan.

552 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 40 €, utkommer i oktober
Utges i samarbete med Georg Olms Verlag
ISBN 978-951-583-279-5

JAN HELLGREN

Bo Carpelan – rummets diktare

”Det är inte tiden som förändrar oss, det är rummet”, inleder Bo Carpelan (1926–2011) en av sina dikter från 1970-talet. Jan Hellgren visar i sin bok hur denna syn gradvis tar form i Carpelans poesi från 1950-talet och framåt för att nå sitt främsta uttryck i romanen *Urwind* (1993). Vid sidan av diktsamlingar och romaner utgår Hellgren från ett rikt material av artiklar, essäer och publicerade anteckningar där Carpelan belyser sin poetik och sin syn på det egna författar-

skapet. Hans diktning sätts in i sitt litteratur- och idéhistoriska sammanhang, samtidigt som viktiga inspirationskällor inom bildkonst och arkitektur lyfts fram.

Ca 250 s., häftad, illustrerad. Pris ca 36 €, utkommer i november
ISBN 978-951-583-284-9

JENNICA THYLIN-KLAUS

Särdrag, stavning och självbild

Svensk språkplanering i Finland 1860–1920

Boken söker bakgrunden till varför man beslutade sig för att svenskan i Finland skulle följa sverigesvenska normer. Fokus ligger på de ideologier som påverkade diskussionen om valet av språknorm. Samtidigt belyses också språkplaneringens koppling till den svensknationella mobiliseringen och konstruktionen av en finlandssvensk identitet. De enskilda aktörerna och de nätverk de ingick i spelar en viktig roll i sammanhanget. Två olika diskussioner analyseras: dels särdragen i den finländska svenskan, dvs. finlandismerna, dels stavningen. Dessutom förankras diskussionen i två olika domäner, teatern och folkskolan. Boken bidrar med ny kunskap om en period som var betydelsefull både när det gäller språkvårdens utveckling och den nationella mobiliseringen.

Ca 350 s., häftad, illustrerad. Pris ca 38 €, utkommer i december
ISBN 978-951-583-286-3

HENRY WIKLUND

Uppdraget som växte

Historien om Svenska litteratursällskapet som förvaltare av allmännyttigt kapital

Svenska litteratursällskapet i Finland är i dag landets största förvaltare av allmännyttiga fonder och en stor leverantör av privata medel för kultur och vetenskap. Vi får följa utvecklingen från skattmästarens enmansgärning till inrättandet av ett finansråd och senare till den professionaliserade förmögenhetsförvaltningen fr.o.m. 1990-talet. Med stor precision skildrar SLS tidigare VD Henry Wiklund det över hundraåriga ekonomiska arbetet och relaterar det till samhället runt omkring. Boken innehåller rikligt med diagram och bilder.

Ca 400 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 48 €
ISBN 978-951-583-275-7

PATRICIA BERG, SOFIA HÄGGMAN,
KAJ ÖHRNBERG & JAAKKO
HÄMEEN-ANTTILA

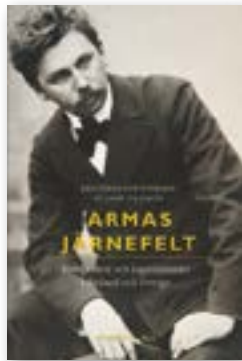
Dolce far niente i Arabien

Georg August Wallin och hans resor på 1840-talet

”Det är märkvärdigt nog att jag, en insulaner, född och fostrad vid havet och alltid tillgifven detta element med förkärlek, här i Orienten aldrig känt längtan eller kärlek därtill. Det är liksom öknen här ersatte havet,” skrev den Ålandsbördige Georg August Wallin. Här presenteras Wallins liv och hans forskningsresor i Egypten, på Arabiska halvön och i Persien i fyra artiklar. Samtidigt belyses hans betydelse som etnografisk iakta-

NYA BÖCKER FRÅN SLS

gare och språkforskare. Boken utges också på engelska i samarbete med Museum Tusulanum Press.

Ca 150 s., häftad, illustrerad. Pris ca 18 €, utkommer i september
Utges i samarbete med Atlantis
ISBN 978-951-583-280-1

GEORG AUGUST WALLIN

Skrifter 5. Norra Arabiska halvön och Persien 1847–1849

Utg. Kaj Öhrnberg & Patricia Berg

Den femte delen av Georg August Wallins *Skrifter* innehåller material från Wallins tid i Kairo hösten 1847 och sommaren 1849 samt från hans resa över Arabiska halvöns norra delar och därifrån till Persien 1848–1849. Största delen av materialet består av långa brev som Wallin skrev i Bagdad och Kairo och skickade hem till familj och vänner. Dagsnotiserna och väderleksanteckningarna i volymen skrev han på svenska med arabiskt skrift för att inte röja att han var västerlänning. Georg August Wallin reste i Mellanöstern i sju år för att forska i arabiska dialekter, men hans anteckningar och brev innehåller också en mängd etnografiska och geografiska iakttagelser. I *Skrifter* utges hans skriftliga kvarlåtenskap i sin helhet i textkritisk form.

Ca 550 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 44 €, utkommer i oktober
Utges i samarbete med Atlantis
ISBN 978-951-583-285-6

ANDERS CHYDENIUS

Samlade skrifter 3 (1777–1803)

Utg. Maren Jonasson & Pertti Hyttinen

Kyrkoherden Anders Chydenius (1829–1803) var en betydande politisk aktör i det svenska riket. Efter kontroverser uteslöts han ur riksdagen 1766, men han deltog på nytt i riksdagarna 1778–1779 och 1792, då han kraftfullt försvarade tjänstehjonens rättigheter och krävde en fri arbetsmarknad samt utökad religionsfrihet. I den tredje delen av Anders Chydenius *Samlade skrifter* ingår bl.a. riksdagsmemorial, debattinlägg och pamfletter kring dessa frågor.

Ca 550, inbunden. Pris ca 44 €, utkommer i oktober
ISBN 978-951-583-239-9

ANNA MÖLLER-SIBELIUS

Roll, retorik och modernitet i Bertel Gripenbergs lyrik

Bertel Gripenberg (1878–1947) var under sin livstid en uppburen författare och ännu 1931 nominerades han till Nobelpriset. Efter andra världskriget har hans författarskap omvärderats både av politiska och estetiska skäl. Anna Möller-Sibeliuss utgåva i denna bok från ett helhetsperspektiv, där Gripenbergs lyriska produktion under fyrtio år betraktas i sitt samspel med en turbulent samtid. Utifrån tre nyckelbegrepp, roll, retorik och modernitet, undersöker hon Gripenbergs växlande diktarroller, hans kommunikation med läsaren och modernitetsproblematiken

som en dynamisk och motsägelsefull undertext i hans lyrik.

Ca 350 s., häftad, illustrerad. Pris ca 34 €, utkommer i november
ISBN 978-951-583-283-2

Armas Järnefelt

Kompositör och kapellmästare i Finland och Sverige

Red. och övers. Lasse Zilliacus

Tonsättaren och dirigenten Armas Järnefelt växte upp i Finland men gjorde karriär i Sverige. Här skildrar en rad författare höjdpunkterna och konflikterna i hans konstnärliv.

Ca 400 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 38 €, utkommer i november
Utges i samarbete med Atlantis
ISBN 978-951-583-287-0

JEAN SIBELIUS

Päiväkirjat 1909–1944

Toim. Fabian Dahlström

Jean Sibelius dagbok från åren 1909–1944 publicerades på originalspråket svenska för första gången och i sin helhet 2005. Utgivare för den vetenskapliga utgåvan var Fabian Dahlström, som även sammanställt den omfattande kommentardelen. Jean Sibelius dagbok utges nu på finska komplett med kommentarerna i översättning av Arja Gothoni och Juha Saikkonen.

Ca 550 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 55 €, utkommer i december
ISBN 978-951-583-288-7

RIDDAREGATAN 5

STÄNGT FÖR RENOVERING

JUNI–DECEMBER 2014

Läs mer på s. 58